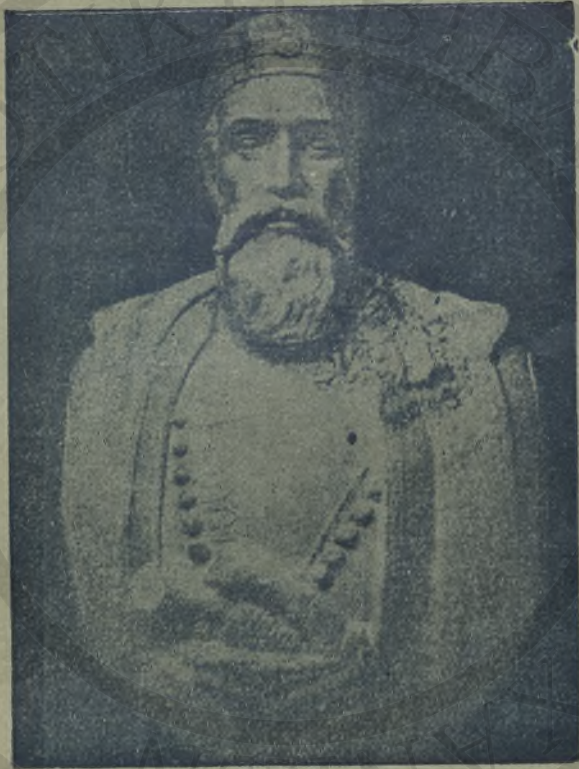

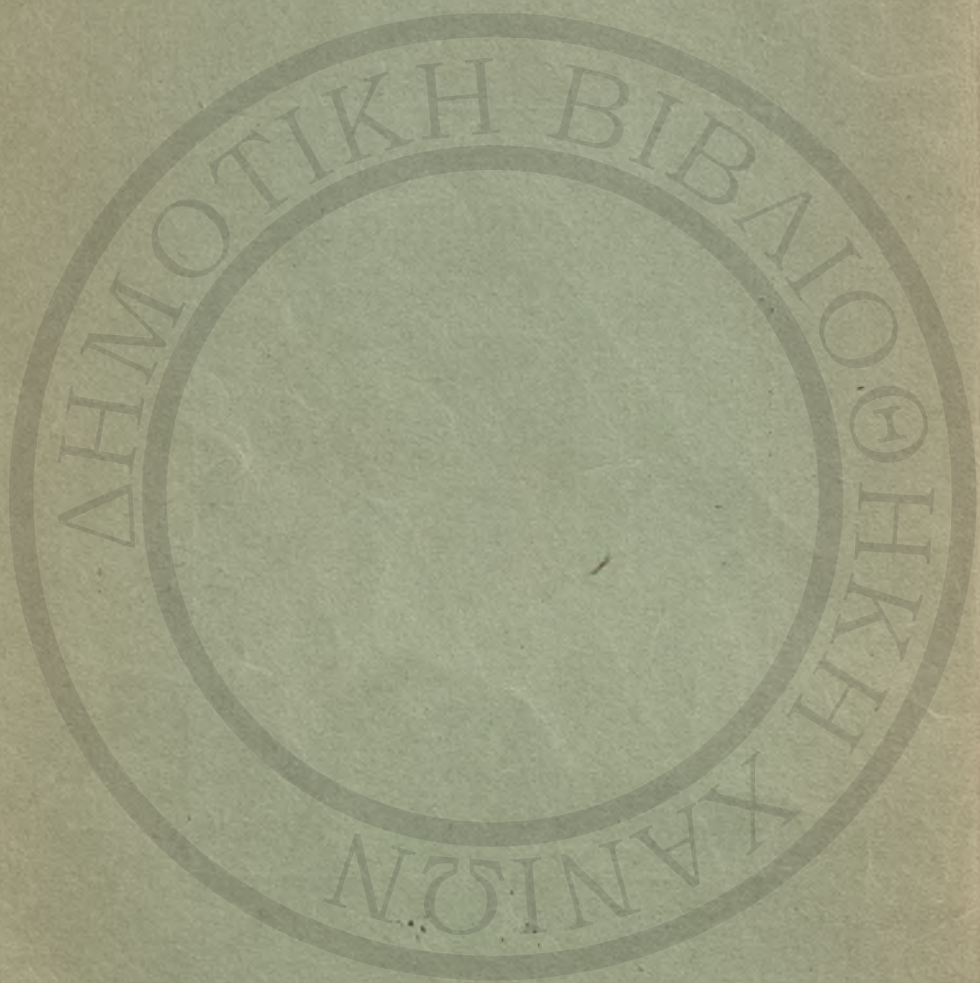
0 AS
92

ΔΗΜ. ΠΛΕΣΣΑ
ΛΟΧΑΓΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ
ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

92
ΔΑΣ

ΠΛΕΣΣΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΛΟΧΑΓΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ

Πλέσσα Δημητρίου

ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΕΘΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ
ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ένεκρίθη

Διά τῆς ὑπ' ἀριθμ. 15300/2-3-1940 Διαταγῆς Ὑπουργείου
Στρατιωτικῶν (Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αἰθ. ἀριθ. 4288
Χρονολ. Εἰσαγ. 14.3.1958
Εἰδικότης Βιογραφ. Φακ.
Ἀριθ. 921 (242)

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΣΠΥΡ. Δ. ΠΛΕΞΙΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ-ΚΡΗΤΗΣ
1940

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΙΙΙ. ΤΜΗΜΑ Δ'.

ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 15300

ΔΙΑΤΑΓΗ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ
Σωμάτων καὶ Στρατιωτικῶν καταστημάτων

Χορηγοῦμεν

ἄδειαν δημοσιεύσεως εἰς τὸν λοχαγὸν ΠΛΕΣΣΑΝ ΔΗΜΗ-
ΤΡΙΟΝ, τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντος πονήματος ὑπὸ τὸν τίτλον
«Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ»

Ἀθῆναι τῆ 2 Μαρτίου 1940

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν μου

Νηέσοα
ΛΟΧΑΓΟΣ ΠΕΖΙΚΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Έν 'Ηρακλείω τῆ 28 Δεκεμβρίου 1939

Φίλε Κύριε Πλέσσα,

Εἶναι ἐξαιρετικά πατριωτικὸ νὰ ζωντανεύη κανεὶς στὴ φαντασία τῶν νέων τὴν εἰκόνα τῶν παλληκαριῶν ποῦ ἀπεθανάτισαν τὸν Ἑλληνικὸ ἥρωϊσμό καὶ λαμπρύνανε τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία.

Γι' αὐτὸ ἡ ἐπανελημμένη προσπάθειά Σας ν' ἀποθανατίζετε τόσο τεχνικά καὶ ἀρμονικά Ἑλληνας ἥρωας δείχνει ἕνα ἀνώτερο πατριωτικὸ παλμό, ἀνάλογο στοῦ διακεκριμένου συγγραφέα στρατιώτη.

Ξένος Σεῖς, ἔρχεσθε νὰ ἀσχοληθῆτε γιὰ Κρητικὸ καὶ νὰ ὑποδείξετε πῶς δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦνται στὰ Σχολεῖα οἱ Κρητικοὶ πόλεμοι.

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰτὶ ἐκάματε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ προλάβουν νὰ κάμουν Κρητικοί.

Ἡ πράξι Σας ἐκφράζει μαζὺ μὲ τὸν πατριωτικὸ Σας δονισμό καὶ τὴν ἀνώτερη ψυχικὴ Σας διάπλασι, νὰ δείχνει τὴν ἀγάπη Σας σὲ τόπο ποῦ Σὰς φιλοξενεῖ καὶ μὲ τὸ σὴν ἐκτίμησι Σὰς περιβάλλει.

Σὰς εὐχαριστῶ ἀγαπητὲ, Σὰς εὐχαριστῶ.

Βεβαιωθεῖτε ὅτι εἶμαι ὑπερήφανος ποῦ Σὰς ἔχω φίλο καὶ ποῦ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποῦ Σὰς γνώρισα, Σὰς ἐξετίμησα καὶ σὰς ἀγάπησα τόσο.

Μετὰ τιμῆς

ΜΗΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Έν 'Ηρακλείω τῆ 9 — 12 — 1939

Ἀγαπητὲ Κύριε Πλέσσα,

Τὰ λόγια σας τὰ τόσο θερμὰ μοῦ ἔδωκαν μιὰ εὐτυχία ἀπὸ κεῖνες ποῦ κάποτε ἔρχονται νὰ ξεκουράσουν τὴν κουρασμένη ψυχὴ μου.

Μοῦ ζητεῖτε τὴν ἔγκρισιν νὰ δημοσιεύσετε τὸν πανηγυρικὸν μου τοῦ Δασκαλογιάννη. "Ὅχι μόνον εὐχαρίστως δέχομαι, ἀλλὰ καὶ σὰς εὐχαριστῶ ὡς Κρητικὸς γιὰ τὴν ὠραίαν σας ἔμπνευσιν. Νὰ εἴσθε πεπεισμένος, ἀγαπητὲ, ὅτι κάνετε κάτι πολὺ ὠραῖο, κάτι πολὺ ἔθνικόν.

Σὰς σφίγγω μ' ἐνθουσιασμό τὸ χέρι.

Μὲ ἀγάπη

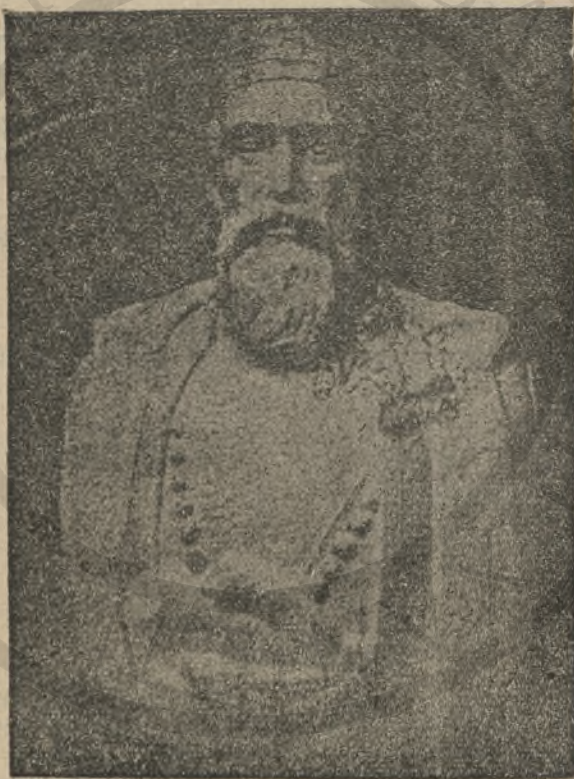
Ι. Δ. ΜΟΥΡΕΛΛΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Εύλαβικόν εις τοὺς Ἡρωϊκοὺς νεκροὺς καὶ μάρτυ-
ρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Κρητικῆς Ἐποποιΐας Ἀγωνισθέντας,

Δ. ΠΛΕΣΣΑΣ

ΛΟΓΑΓΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πρωτομάρτυς τῶν Κρητικῶν Ἐπαναστάσεων

Προτομή στηθεῖσα ἐν Ἡρακλείῳ ἐν τῇ Λεωφόρῳ Κωνσταντίνου Β'

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός τοῦ παρόντος τεύχους εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διασω-
σωμεν μίαν ὡραίαν τελετὴν, γενομένην κατὰ τὰ ἀποκαλυπτή-
ρια τῆς προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου ἔθνομάρτυρος Ἰωάννου Δα-
σκαλογιάννη, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν καὶ ὕλην εἰς
τοὺς λειτουργοὺς καὶ παιδαγωγοὺς τοῦ Ἔθνους, διὰ νὰ διδά-
σκουν συνεχῶς καὶ ἀενάως τὰς ἐπερχομένας γενεάς, βαπτίζον-
τας αὐτὰς εἰς τὰ νάματα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς φιλοπατρί-
ας, τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἔθνομάρτυρος πατριώ-
του καὶ πρωταθλητοῦ τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας Ἰωάννου Δα-
σκαλογιάννη, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν τὸ γδάρ-
σιμό του καὶ τὸν μαρτυρικόν του θάνατον εἰς τὸ πολὺ κοινόν.

Συχνὰ εἰς τὸν στρατώνᾳ, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰς συζητήσεις
μας, εἰς τοὺς λόγους μας, εἰς τὰς παραινέσεις μας ἀναφέρομεν
συνήθως μόνον τοὺς ἥρωας καὶ πρωτεργάτας τῆς Ἑλληνικῆς
Ἐπαναστάσεως, τοὺς πρωτοπόρους τοῦ Μωρηᾶ καὶ τῆς Ῥού-
μελης, ὀνόματα ὄντως ἔνδοξα καὶ εὐκλεῆ.

Ποῖος ὅμως ἀπὸ ἡμᾶς ἔκαμεν εὐρεῖαν χρῆσιν τοῦ μυθικοῦ ἡ-
ρωος τῶν Κρητικῶν βουνῶν ποῦ ἀφοῦ ἐσκοτώσαν ἐμπρὸς εἰς τὰ
μάτια του τοὺς δικούς του τελικῶς τὸν ἔγδαραν ζωντανόν;

Γιατὶ τάχα νὰ μὴν εὐρεθοῦν καὶ διὰ τὸν Δασκαλογιάν-
νην ἔθνικοὶ ποιηταὶ νὰ ψάλλουν τὰ κλέη καὶ τὸν ἡρωϊκὸν
του θάνατον, ποῦ πιστεύσας εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς μεγα-
λεπηβόλου Δικατερίνης καὶ τοῦ Ὀρλώφ, ὕψωσεν ὑπερή-
φχνα, παλληκαρίσια, Κρητικά, τὸ λάβαρον τῆς Ἑλληνι-
κῆς Ἐλευθερίας ἐπάνω στὰ ἀπάτητα βουνὰ τῶν Σφακιῶν;

Νά, γιατί ἠθελήσαμεν νὰ φέρωμεν εἰς φῶς τὴν παροῦσαν δια-
τριβήν. Γιὰ νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κ.κ. συναδέλφους καὶ
γενικῶς εἰς τοὺς λειτουργοὺς καὶ παιδαγωγοὺς τοῦ Ἔθνους νὰ
μνημονεύωσι καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον, τὸ γδάρσιμο τοῦ ἐξόχου
τούτου τέκνου τῆς εὐάνδρου Κρήτης, τοῦ Ἰωάν. Δασκαλογιάννη.

Μόνον ὑπ' αὐτῶν τῶν σκέψεων ἐλαυνόμενοι παραδίδομεν σή-
μερον εἰς τοὺς κ.κ. συναδέλφους καὶ τὸ κοινόν τὴν παροῦσαν
διατριβήν, εἰς ἣν ἀναπαρίσταται ἡ γενομένη τελετὴ τῶν ἀποκα-
λυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ Ἐθνομάρτυρος, οἱ ἀγῶνες του διὰ
τὴν Κρητικὴν ἐλευθερίαν καὶ ὁ μαρτυρικὸς του θάνατος.

Διὰ τὴν πληρεστέραν δὲ ἐξιστόρησιν τῆς δράσεώς του ἐκρίθη
σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν καὶ τινὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήμα-
τος τῆς λαϊκῆς μούσης, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ
Ἰωάννου Δασκαλογιάννη.

Χάριτας ὀφείλομεν εἰς τὸν ἱστορικὸν συγγραφέα κ. Ἰω. Μου-
ρέλλον, ὅστις εὐχαρίστως καὶ προθυμώτατα μᾶς ἐπέτρεψε νὰ
καταχωρήσωμεν τὸν πανηγυρικὸν του ἐν τῇ παρουσίᾳ διατριβῆ.

Τέλος ἐξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν μας λαμ-
βανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ σκοποῦ ὃν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξυπηρετή-
σωμεν.

Δ Η Μ . Π Λ Ε Σ Σ Η Σ
ΛΟΧΑΓΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

Η ΤΕΛΕΤΗ

«Ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων ἐκπέμπονται σπινθῆρες, ὅπως ἐκπέμπονται σπινθῆρες ἐκ τῆς κρούσεως τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος».

Βάγγυερ

«Ὅσοι ἀπέθαναν ὑπὲρ Πατρίδος δικαιούνται ἵνα εἰς τὴν σορὸν αὐτῶν προσέλθῃ καὶ προσευχηθῇ ὁ λαός. Τὸ ὄνομά των μεταξὺ τῶν ὠραιότερων ὀνομάτων εἶναι τὸ ὠραιότατον. Πᾶσα δόξα πλησίον αὐτῶν παρέρχεται καὶ πίπτει ἐφήμερος. Καὶ ὅπως θὰ ἔκαμνεν ἡ μήτηρ, ἡ φωνὴ ὀλοκλήρου λαοῦ τοὺς λικνίζει περὶ τοὺς τάφους των.»

Βίκτωρ Οὐγκώ

«Ὅταν ἀρπάζοντας κανεῖς τὰ ὅπλα δὲν ὀρμᾶται ἀπὸ τὴν ἐπικράτησιν τῆς φιλοδοξίας του, ἀλλὰ ἀπὸ σοβαρὰν καὶ δικαίαν ἀφορμὴν, ὠραία εἶναι ἡ δόξα ποὺ κάθεται στὸ νεκροκρέββατο τοῦ ἀνδρείου».

Σολωμός

Τὴν 11ην ὥραν τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1939 ἐν ἐπισήμῳ μεγαλοπρεπεστάτῃ καὶ ἐπιβλητικωτάτῃ τελετῇ ἐγένοντο ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τ' ἀποκαλυπτῆρια τῆς στηθείσης ἐκεῖ εἰς ὁμώνυμον πλατεῖαν, προτομῆς τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Κρητικῆς Ἐλευθερίας Ἰωάννη Δασκαλογιάννη.

Ἡ 3η Δεκεμβρίου ἀνατείλασα ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ἠτένισεν τὴν πόλιν πλεύσαν εἰς τὸ κυανόλευκον καὶ ἔδωκεν τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξόδου τῶν πολιτῶν, ἵνα μετάσχουν εἰς τὴν ὠραίαν Ἐθνικὴν ἑορτήν.

Παρέστησαν Ὑπουργοί, Νομάρχαι, Στρατιωτικοὶ Ἀρχαί, Πολιτικοὶ Ἀρχαί, Δημοτικοὶ Ἀρχαί, Δημόσιοι καὶ Ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, παλαιοὶ ἀγωνισταί, Μακεδονομάχοι, ἀνάηροι πολέμου, στρατὸς, Ε.Ο.Ν., Σχολεῖα καὶ πλῆθος λαοῦ.

Ὅλη ἡ νῆσος Κρήτη δι' ἀντιπροσώπων αὐτῆς μὲ μίαν λέξιν, παρέστη εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτῆριων.

Ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτῆριων ἐγένετο μέσα εἰς μίαν ἀποθέωσιν ἐνθουσιασμοῦ καὶ συγκινήσεως, μέσα εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν παλλομένην ἀπὸ Ἐθνικὴν ἔξαρσιν.

Εἰς τὸ Πάνθεον τῶν Ἠρώων τῶν ἀπελευθερωτικῶν τῆς Κρήτης ἀγώνων ἡ μορφή τοῦ Δασκαλογιάννη καταλαμβάνει θέσιν περίοπτον, θέσιν ἰδιαιτέραν, θέσιν ἐξέχουσαν.

Υἠήρξε ἐκ τῶν πρώτων σπορέων τοῦ δένδρου τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας τὰς ρίζας τοῦ ὁποίου ἐπότιζαν ἕκτοτε μὲ τὸ αἷμα τους ἄνευ φειδοῦς ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ αἰῶνα μίαν ἀτέλειωτος σειρά ἠρώων καὶ ἡμιθέων.

Ἡ μαρτυρικὴ θυσία τοῦ Δασκαλογιάννη ἀπετέλεσεν ἓνα ἀπὸ τὰ βάρη ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη τὸ περιλαμπρὸν οἰκοδόμημα τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως, ὑἠήρξεν τὸ ἱερὸν σύμβολον, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσεν καὶ ἐνεθάρρυνεν τὸν Κρητικὸν λαὸν εἰς τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας ποὺ διεξήγαγε πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ξένου ζυγοῦ.

Τιμή καὶ δόξα στὸν πρωτομάρτυρα ἥρωα Δασκαλογιάννη καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγωνιστὰς τῶν Κρητικῶν καὶ Ἑθνικῶν ἀγώνων.

Ἡ θυσία καὶ τὸ ἐθνικὸν ἔργον αὐτοῦ θὰ ἀποτελέσῃ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀκένωτον πηγὴν τῶν ὠραιότερων ἰδανικῶν καὶ ἐμπνεύσεων, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἀντλοῦν οἱ ἐπιγιγνόμενοι παραδείγματα πρὸς γενναίας πράξεις καὶ ὑψηλόφρονας παρορμήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΡΑΣΕΩΣ

«Τὸν ἀντρειωμένον μὴν τὸν κλαῖς ὅσο κι' ἂν ἀστοχήσῃ μᾶν ἀστοχήσῃ μιὰ καὶ δυὸ, πάλι ἀντρειωμένος εἶναι, πάντα ν' ἢ πόρτα του ἀνοιχτὴ κι' ἢ τάβλα του στρωμένη, καὶ τ' ἀργυρὸ του τὸ σκαμνὶ ὁμορφα στολισμένον, Χαροκοποῦν οἱ φίλοι του χαρὰ στὸν ἀντρειωμένον!».

Ὅταν ἔφθασαν οἱ Ὀρλώφ τὸ 1770 μὲ τὰ ὀλίγα πλοῖα καὶ τοὺς Ρώσους στρατιώτας εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Οἰτύλου καὶ τῆς Κορώνης, παρ' ὅλα τὰ πικρὰ προηγούμενα μαθήματα ὁ ἐθνικὸς ἠλεκτρισμός διέδραμε δλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα.

Δὲν ἴδυνήθη ἡ λογικὴ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ καὶ ἀρπάξουν τὰ ὅπλα.

Οἱ Μανιάται κατάρτιζον τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Σπαρτιατικὴν Λεγεῶνα, ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρῶνης κατορθώνει νὰ συγκεντρώσῃ πολλοὺς περὶ αὐτὸν καὶ συμμετέχει τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τριπόλεως, ἐνῶ ἓνα ἄλλο παλληκάρι τῆς ἡρωοτόκου Κρήτης, ὁ Ἰωάννης Δασκαλογιάννης, ἀναβε τὴν φλόγα εἰς τὰς ναρκωμένας καρδίας τῶν Κρητῶν.

Εἶναι γνωστὴ ἡ οἰκτρὰ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς, ἡ σκληρὰ ἐγκατάλειψις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς αἰμοβόρους μαχαίρας τῶν Ἀλβανῶν, καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι λεηλασίαι, σφαγαί, ἐμπρησμοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠρημώθη ἡ Ἑλλάς.

Παρ' ὅλην τὴν πικρίαν διὰ τὴν γενομένην προδοσίαν, μόνον μὲ τὰ πεινχρὰ πολεμικὰ μέσα, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐννοοῦν νὰ πεθάνουν σὰν ἄνδρες.

Πρὸ τῆς ἀγρίας αὐτῆς θεομηνίας οἱ κάτοικοι, ὅσοι εἶχον γλυτώσει ἀπὸ τὴν μάχαιραν τῶν δημίων, ἀλλόφρονες ἐτρέποντο εἰς τὰ ὄρη.

Τὰ γυναικόπαιδα ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ ὑποβάλλωνται εἰς καθημερινὰς ἐξαντλητικὰς πορείας ἀπὸ δάσους εἰς δάσος, ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνόν, διὰ νὰ διασώσουν τὴν ἀθλίαν ὑπαρξίν των.

Ἡ Ἐπανάστασις αὕτη εἶχε τὸ μόνον ὠφέλιμον ἀποτέλεσμα ὅτι κατὰ τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη (1774) Συνθήκην τοῦ Κιουτσούκ Καΐναρτζῆ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως εἰς τὴν Ρωσσίαν τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας κατὰ τὰ διάφορα προκαλούμενα ζητήματα τῶν Ἑλλήνων, μετεφέρθη τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα ἀπὸ ἐσωτερικοῦ τῆς Τουρκίας εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν διπλωματικῶν συζητήσεων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐξέγερσις δὲν ἐθεωρήθη ὡς

στάσις καὶ ἀνταρσία ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' ἐπανάστασις ἐνὸς ἔθνους διὰ τὴν Ἐλευθερίαν του, καλλιεργηθείσης τοιουτοτρόπως τῆς Εὐρωπαϊκῆς μεσολαβήσεως διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν ἣτις ἐξεδηλώθη βραδύτερον.

Οἱ Ὀρλώφ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν των ἐκ Μάνης ἐπέτυχον νὰ καταστρέψωσι τὸν Τουρκικὸν Στόλον παρὰ τὸν Τσεσμέν.

Τὸ γεγονός τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀξιοσημείωτον, διότι ἐπέτρεψε τὴν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας ἐξ ἧς μέγιστα οἰκονομικὰ ὠφέλη προσεπορίσθησαν οἱ Ἑλληνικοὶ ναυτικοὶ πληθυσμοί, δυνηθέντες τοιουτοτρόπως νὰ βοηθήσωσι οἰκονομικῶς καὶ διὰ πλοίων τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ὁ Ἰωάννης Δασκαλογιάννης, ὁ « Τσελεπῆς » ὅπως εἶναι γνωστός ἀπὸ τὴν παράδοση διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν του ὠμορφίαν, ὑπῆρξε γνήσιο Κρητικὸ πούλο. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1730 ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Σφακίων, φερούσης τὸ ἐπώνυμον Βλάχος.

Ὡνομάσθη Δασκαλογιάννης, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν μὀρφωσίην του λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐγνώριζε καὶ ὠμιλοῦσε 4 ξένας γλώσσας.

Ὁ τίτλος τοῦ δασκάλου ποῦ τοῦ ἐδόθη, ἦτο τίτλος διακριτικὸς ἐξαιρετικὰ τιμητικός. Κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Γερασίμου Βλάχου, ὅστις εἶχεν γράφει πρὸς τὸν Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς τὸν πατέρα τοῦ Μεγάλου Πέτρου τῆς Ρωσσίας ἔκκλησιν ἵνα ἐγείρῃ πόλεμον κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Δασκαλογιάννης ὑπῆρξεν φύσις ἐπαναστατικὴ, ἦσκει δὲ μεγάλην ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν συμπατριωτῶν του, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1760 εἶχον ἀναθέσει εἰς αὐτὸν τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν ὄπλων τῆς περιφερείας των.

Ἐκοσμεῖτο μὲ πολλὰ χαρίσματα ὁ Δασκαλογιάννης.

Ἐπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἐθνικὸς ἥρωσ τῆς Κρήτης, ὁ πρωτομάρτυς τῶν Κρητικῶν Ἐπαναστάσεων ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῶν ἀρματωλῶν τῶν Κρητικῶν βουνῶν.

Ἐπῆρξεν διὰ τὴν Κρήτην ὅ,τι ὁ Κολοκοτρώνης διὰ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Δασκαλογιάννης ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τοῦ Ρήγα Φεραίου καὶ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου. Εἰς τὰς φλέβας του δὲ ἔρρεεν αἷμα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Λεωνίδα.

Ἡ ἀνδρεία του, ἡ καρτερικότης του καὶ ἡ εὐψυχία του ἦσαν τὰ χαρίσματά του ποῦ τὰ προσέφερον εἰς τὸν βωμὸν τῆς δούλης Πατρίδος του.

Ὁ Δασκαλογιάννης μὲ πόνον ψυχῆς ἐβλεπε καὶ ἤκουε τὰ μαρτύρια τῶν Χριστιανῶν στὴν Κρήτη καὶ ἐβλεπε πῶς σύντομα ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ θὰ ἐξερριζώνετο.

Ἐπελόγιζε, πῶς σὲ 30 ἢ 40 τὸ πολὺ χρόνια, ἂν δὲν ὠργανοῦτο κάποια σοβαρὰ ἐνέργεια διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ βάρβαρον ἔργον τοῦ τυράννου, δὲν θὰ ὑπῆρχον Χριστιανοὶ ἐπὶ τῆς γῆσου.

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Ἦτον ὁ Μπέης τῆ Βλαχιάς κι' ὁ Μπέης ἴπου τῆ Μάνη
κρυφοκουβέντες εἶχασι μὲ τὸ Δασκαλογιάννη,
ἀπότουε ξεχωριστός, σὲ πλούτη κι' ἀξιώσunny,
μὲ τὴν καρδιά του ἤθελε τὴν Κρήτη Ρωμηοσύνη.
Κάθε Λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ ἔβανε τὸ καπέλλο
καὶ τοῦ Πρωτόπαπα ἔλεγε τὸ Μόσκοβο θὰ φέρω
νὰ τὰ συνδραμῆ τὰ Σφακιὰ τοῖσι Τούρκουσι νὰ ζυγώξουν
καὶ γιὰ τὴ κόκκινη μηλιά δρόμο νὰ τῶν ἐδώσουν,
Κι' ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς τὸ θέλουσι στὴν Κρήτη ἴ' ἀπομείνουν
σταυρὸ νὰ προσκυνήσουσι καὶ χριστιανοὶ νὰ γίνουν.

ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ¹

Μὰ λέγει κι' ὁ Πρωτόπαπας: «Δάσκαλε τὰ λογιάζεις
θὰ τὰ σκλαβώσης τὰ Σφακιὰ μ' αὐτὰ ποὺ λογαριάζεις.
Κι' ἀνὲ τὸ μάθη ὁ Βασιλιῆς Τούρκουσι θὰ μασέ φέρῃ
νὰ δίδωμε δοσιματα ἴσαν κι' εἰς τὰ κάτω μέρη.
Νὰ δίδωμε δοσιματα νὰ δίδωμε χαράτσια
καὶ θὰ μᾶς πέψη μονομιᾶς τρακόσια μπαϊράκια,
νὰ δίδωμε δοσιματα χαράτσια κάθε χρόνο.
Ποιοὶ δὲν πληρώνουν τζερεμιὰ; Οἱ Σφακιανοὶ ἴ' ναι μόνο.
Δάσκαλε Γιάννη σῶπασε, τὴν Κρήτη μὴ ξεβγάλης,
τὰ παλληκάρια τῶν Σφακιῶν εἰς τὴ φωτιά θὰ βάλῃς».

Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

—Σῶπαινε μπλιὸ Πρωτόπαπα, μὰ ὕστερις ἢ πρῶτα
ἐγὼ θὰ πάω τὸ Σταυρὸ εἰς τῶν Χανιῶ τὴ πόρτα.
Ἐγὼ θὰ πάω τὸ Σταυρὸ ἴς τὴν πόρτα νὰ κολλήσω
καὶ μὲ τῆ λεμονόνουπες ὄξω νὰ τοῖσι πορίσω.
Δὲ δίδω ἴγῳ δοσιματα, δὲ δίδω ἴγῳ χαράτσια
κι' ἄς μᾶς ἐπέψ' ὁ Βασιλιῆς χιλιάδες μπαϊράκια,
ἄς μᾶς ἐπέψ' ὁ Βασιλιῆς ἀσκέρια καὶ πασσάδες,
μὰ χουσιν ἄντρες τὰ Σφακιὰ ἀξιους πολεμιστάδες,
ἔχουσιν ἄντρες τὰ Σφακιὰ ἀξιους καὶ παλληκάρια,
νὰ θαλασώσουν τὴν Τουρκιὰ νὰ τινε φᾶν τὰ ψάρια.

Πόσες φορές δὲν τὸν εἶχαν ἀκούσει οἱ ἔμποροι τῆς Τεργέστης
νὰ θρηνηῖ τὸ κατάντημα τῆς δύσμοιρης Κρήτης.

—Εἴσθε μακρυὰ καὶ δὲν ξέρετε τί ὑποφέρει ὁ Ἑλληνι-
κὸς λαὸς ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὸν ζυγὸν, τοὺς ἔλεγεν ὁ Δα-
σκαλογιάννης.

Καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἀπαντοῦσαν ἀπρόθυμα πῶς εἶναι νωρὶς ἀκό-
μα καὶ πῶς τὸ ξεσήκωμα θὰ ἔφερνε καταστροφὴ τοὺς ἀπαν-
τοῦσε:

—Τί προτιμᾶτε; Τὴν νεκροφάνεια ποῦ θὰ φέρῃ τὸν ἄφευκτο θά-
νατο ἢ τὸν θάνατον ποῦ θὰ σπείρῃ ζωὴ;

Ἐγὼ προτιμῶ τὸν γρήγορο θάνατο παρὰ τὸ σαράκι μιᾶς φρι-
κτῆς ἀρρώστειας ποῦ δὲν ἔχει γιαιτρεία. Ἡ ἀδιαμαρτύρητη ὑπο-
ταγὴ φέρει τὸν μαρασμὸ τῆς φυλῆς σιγὰ-σιγὰ. Θέλετε τοιοῦτου
εἶδους θάνατον; Ἐγὼ δὲν τὸν θέλω.

Ἐπὶ τοιούτων σκέψεων κατεχόμενον, τὸν ἀνευρίσκουσιν οἱ
Ἰωάννη στὴν Τεργέστη.

Ὁ Δασκαλογιάννης ἐμῆθη ἐν Ρωσσίᾳ εὐρισκόμενος εἰς τὰ
σχέδια τῆς Αἰκατερίνης Β'. ἥτις ὠνειρεύθη τὴν διάλυσιν τοῦ Ὁ-

¹) Πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Δασκαλογιάννη)

θωμανικοῦ Κράτους. Ἐκεῖ συνεφωνήθη νὰ γυρίσῃ κάτω εἰς τὰ Σφακιά καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐπανάστασιν συνενοοῦμενος ταχέως μὲ τοὺς πρώτους τῶν Σφακιῶν.

Τῷ ὑπεσχέθησαν δὲ ὅτι θὰ ἐφωδιάζοντο στὴν κατάλληλη στιγμή μὲ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὸν πόλεμον.

Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κρήτην ἐκάλεσεν εἰς τὸ Πρόσγιαλο τοὺς Σφακιανοὺς προκριτοὺς καὶ μὲ ἔνθεον πατριωτισμὸν, μὲ ὠραῖα λόγια ἐξύπνησε τὰ ναρκωμένα ἔθνικὰ ἰδεώδη.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

— Ἄρχοντες, νὰ γροικίσετε τὸ βιαστικὸ χαμπέρι, ἐπλάκωσεν ὁ Μόσκοβος εἰς τοῦ Μωριά τὰ μέρη. Ἄπὸ καιροῦ σὰς τόλεια γιὰ νὰ χαζιρευτοῦμε τὴν Κρήτη τὴ πατρίδα μας λεύτερη νὰ τὴ δοῦμε. Κι' ὄντιμως ὁ Πρωτόπαπας ποῦ ἔχε λιγάκι γνῶσι ἐγύρισε καὶ λέει του «νὰ μὴν ἦθελε σώσει, γιὰτ' ἀπὸ χρόνους ἡ Τουρκιά λίγ' ἀφορμὴ γυρεύει νὰ βγῆ νὰ κάμῃ τὰ Σφακιά ἐδέτσι ποῦ τὰ θέλει». Μὰ κείνος βγάνει τὴ γραφὴ, ποῦ τοῦρθε ἀπὸ πάνω πῶς 'ς τὸ Μωριά σηκῶσαν οἱ ρωμηοὶ πόλεμο τοῦ Σουλτάνο καὶ βγάνει καὶ τὰ γράμματα ποῦχεν ἀπὸ τὴ Μάνη πῶς ἐκατέβη ὁ Μόσκοβος κάτω εἰς τὸ ποτάμι καὶ φτάξαν τὰ καράβια του κι' ἐπιάσαν τὰ μπουγάζια κι' ἀλλὰ ῥθασιν εἰς τὸ Μωριά γιὰ νὰ φυλάγουν βάρδια. Κι' ἀπ' ἧς τῶν τ' ἀποδιάβασε, ὁ Δάσκαλος, ρωτᾷ τοῖσι, νὰ ποῦν κι' αὐτοὶ τὴ γνώμη τους κι' ἴντα βουλή νὰ πιάσῃ. Κι' ἐκεῖνοι ἀποκριθῆκασι πῶς θὲ νὰ τ' ἀκλουθοῦσι τῇ ρωμηοσύνης τὸν ὄχθρὸ οὔλοι νὰ πολεμοῦσι. «Δάσκαλε Γιάννη, σπούδαζε, καὶ κάμ' ὅ,τι σ' ἀρέσει πρίχου σηκῶσει ὁ Βασιλεῆς Τουρκιά νὰ μᾶσε πέψη, μὰ μεῖς εἴμαστε ἔτοιμοι 'ς τὸν πόλεμο νὰ μοῦμε, τὴν Κρήτη χωρὶς βάσανα γρήγορα νὰ τὴν δοῦμε, ἄρματα δὲν μᾶς λείπουνται καὶ μονετοῖα 'ναὶ πλήθια, τὴν Παναγιὰ θὲ νὰ 'χωμε καὶ τὸν Χριστὸ βοήθεια». Λέει τῶνε ὁ Δάσκαλος εὐθύς ν' ἀρδινιαστοῦσι καὶ νὰ μονομερῆσουσι κάτω νὰ κατεβοῦσι, ν' ἀρχίξουσι τὸν πόλεμο γιὰτ' ὁ καιρὸς σπούδαζει κι' ὁ Μόσκοβος τὸ πάτησε τῇ Πόλης τὸ Μπουγάζι.

Λέγεται δὲ ὅτι γιὰ νὰ τοὺς συγκινήσῃ πρὸ βαθείᾳ ὁ Δασκαλογιάννης καὶ νὰ τοὺς ζωντανέυσῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τοὺς τραγούδησε τὸ τραγοῦδι ποῦ νανούρισε τὸν ὕπνον ὄλων τῶν Ἑλλήνων:

Ἄκόμη τοῦτ' ἡ ἀνοιξὴ
Ραγιάδες, ραγιάδες
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι
ὡς που νᾶρθῃ ὁ Μόσκοβος
ραγιάδες, ραγιάδες
Νὰ φέρῃ τὸ σφέρι
Μωριά καὶ Ρούμελη.

Δὲν ἐβράδυναν πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἀκροατὰς του νὰ τὸν ἀκλουθήσουσι καὶ μὲ ὑπολογήσιμα ἔνεπλα σώματα εἰσέβαλον εἰς τὰς Δυτικὰς Ἐπαρχίας τῆς νήσου καὶ κατεδίωξαν τὰς Ὀθωμανικὰς φρουράς καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς κατοίκους.

Ὅλοι ἐδιάλεξαν στράταρχη, Γενικὸ Ἄρχηγὸ τῶν Σφακιά.

νών τὸν Δασκαλογιάννην καὶ τοῦ ἀνέβησαν τὴν διεύθυνσιν κά-
θε στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνεργείας.

Ἡ ΜΑΧΗ ΕἰΣ ΤΟ ΣΕΛΙ

Ἄρχίζει πρῶτος πόλεμος εἰς τὸ Σελί τῆς Κράνης,
πέφτουσι Τοῦρκοι ἀναρίθμητοι κι' ὁ μέγας Τζιτζαράνης,
πέφτουσι καὶ δέκα Σφακιανοί, περίσοι λαβῶθηκαν
κι' εἰς τὰ σωμάρια βυγήκασι κι' ἐτοποθετηθήκαν.
Ξαναρχινοῦν τὸν πόλεμο κι' οἱ Τοῦρκ' εἶνε 'πὸ κάτω
κι' ἐσκοτώθηκαν ἑκατὸ εἰς τοῦ Καπρί τὸν πάτο,
κι' ἀπὸ τὰ Σφακιανόπουλα κιανεὶς δὲν ἐσκοτώθη
μόν' ἓνα Νιμπριστόπουλο λιγάκι ἐλαβῶθη
κι' οὐλον τὸν Δέσκον γέμισε 'πὸ τούρκικα κουφάρια
μὰ πέσσασι καὶ Σφακιανοί εἴκοσι παλληκάρια
κι' ἀπὸ τῆς Κοπελιάς τ' Ἄρμι, 'ς τ' Ἀζηλακιά τὴ στρατά
ἐπέσσασι ἀρίθμητοι, ὥστε να βγοῦσι τ' ἄστρα.
Μὰ ἡ Τουρκιά 'τονε πολλὴ ἀμέτρητες χιλιάδες
ἀσκέρια, ντόπιοι, ξενικοί, Γενίτσαροι, Πασσαάδες
καὶ μετὰ τὰ ἡμερώματα ἐπῆραν ἴσια πάνα
οὐλὴ τῆς Κρήτης ἢ Τουρκιά τ' ἀσκέρια τοῦ Σουλτάνο.
'Ἄλλοι τοῦ Δέσκου βγαίνουνσι κι' ἄλλοι 'πὸ τὸ Σομάλι
κι' ἀπὸ τὸ Δοκαρόπορο κι' ἀπὸ τὴ Στάζον ἄλλοι.
Καὶ πού νὰ τσοὶ βαστάξουσι τὰ λίγα παλληκάρια
κι' ἄς ἔχουν πόδια 'σὰ φτερά, δύναμι 'σὰ λιοντάρια.
'Αφῆκαν τσοὶ γιὰ δὲν μποροῦν πίσω νὰ τσοὶ γυρίσουν,
ἐσκαπουλίσαν τσοὶ κορφές καὶ θεὸ νὰ τσοὶ τυλίξουν.

Οἱ Ὀθωμανικὲς δὴμος φάλλαγγες συνεχῶς πύκνωναν καὶ ἄρ-
χισαν νὰ πιέζουσι τὸν Δασκαλογιάννην.

Ἔτσι ἦλθεν ἡ μέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δασκαλογιάννης μὲ
800 διαλεχτὰ παλληκάρια βρέθηκε ἀντιμέτωπος μὲ 25.000 ὄρ-
γανομένους ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Ὁ Δασκαλογιάννης τρέχοντας
ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά στὴν ἄλλη τοῦ στρατοπέδου του καὶ ὀδοι-
πορώντας γιὰ νὰ εὑρίσκειται σὲ ἀδιάκοπη συνεννόησι μὲ ὄλας
τὰς κατεχομένας θέσεις, διαρκῶς κοιτοῦσε μετὰ τὰ κιάλια του
πρὸς τὸ πέλαγος, περιμένοντας νὰ ἰδῆ τὸν Ρωσικὸ Στόλο νὰ
φθάνῃ στὰ Χανιά ἀπ' ἔξω ὅπως τοῦ εἶχαν πεῖ οἱ Ὀρλώφ.

Ἄλλ' εἰς μάτην! Δὲν ἐφαίνετο τίποτε! Δυστυχῶς ἐπέ-
πρωτο τὸν ἀγῶνα τοῦτον νὰ διεξαγάγῃ μόνος ἄνευ ξέ-
νης βοήθειας.

Ἠκολούθησεν ἓνας λυσσαλέος ἀλλ' ἄνισος ἀγὼν στὴ θέσι
«Σέλι» τοῦ Ἀσκούφου.

Ὁ Δασκαλογιάννης νικῆθηκε καὶ ὁ κατακτητὴς προχώρησε
ἀνενόχλητος στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Σφακιῶν.

ΕἰΣΟΔΟΣ ΤῶΝ ΤΟΥΡΚῶΝ ΕἰΣ ΤΑ ΣΦΑΚΙΑ

Σ' τὸ εἰκοσιῆξε τ' Ἀπριλιοῦ πρίχου σηκῶσ' ἡ μέρα,
μπαίνουν οἱ Τοῦρκοι 'ς τὰ Σφακιά μετὰ τὸ σπαθὶ στὴ χέρα
Μπαίνουν εἰς τὸ Ξυλόδεμα, μπαίνουν κι' ἀπὸ τὸ Δέσκο
κι' οὐλο τ' Ἀσκούφου πιάνουσι, τὴν Νίμπρο καὶ τ' Ἀσφένδο,
στράτες γυερίζουσι καὶ κορφές καὶ λῆκκοι καὶ κεφᾶλια,
ἀγόρια πού τ' ὀρπίζετε νὰ 'ρθετε σ' ἔτσα χάλια.
Μὰ 'κεὶ πού περπατοῦσασι ἐκεὶ τσοὶ κουτελώνουσι
καὶ σκοτωμένους στὰ βουνα ἐδῶ καὶ 'κεὶ πετρώνουσι.
Πολὺν καιρὸν ἐτρώγασι καὶ τὰ μισρά κι' ἡ σκάρες
εἰς τῆς παποῦρες κι' εἰς τ' ἄρμιὰ νὰ πάη 'ς τῆς μαδάρες.

Στὴν Ἀμπελο ἔς τοῦ Λαχανᾶ Ξερόκαμπο Κουβάτζια
ἔς τὴν Ἰμπρο, ἔς τὰ πορολάηκα, σὸ Γαύρογοθα, ἔς τ' Ἀφράτσια
πόλεμον ἀπαντήξασι, τοίχους καὶ μυτηρίτζια
μὰ πού νά τσοὶ κρατίξουσι πού ἴσαν σὰ μελίσια.
Κεντοῦ τ' ἀγόρια καὶ περνοῦν τσοὶ Βουβοδοβρασκάδες,
πολύ κακὸ τὸ πόθετε καυμένοι Κωμητάδες.
Σάββατο ἴμερα φτάξασι στοῦ Μπρόσγιαλου τὰ ὄρια
πού ἦ γῆς κι' ὁ κόσμος ἔτρεμε ἀπὸ τὰ μπιρολόγια.
Ἢ μιά ἴκλαιγε τὸν ἄντρα της κ' ἡ ἄλλη τὸν υἱό της
κ' ἄλλη τὸν ἄφεντάκη της κ' ἄλλη τὸν ἀδελφό της.
Τὸ Μεσοχώρι καίγουσι, τὸ Θόλος σὲ μιά ὥρα,
τὸ Γιώργισι, τὸν Πρόσγιαλο τῷ Σφακιανῷ τῆ χώρα,
τσοὶ μαγατζέδες κάψανε, καίνε καὶ τ' ἀργαστήρια,
ἀπὸ πηγαίνουσιν οἱ νεοὶ καὶ παίζαν τὰ παιχνίδια.
Κι' ἀπὴς τὰ κάψασι χαλοῦν ὄλα τὰ μοναστήρια
κι' ἀπάνω στὴν Ἀνώπολι ἐστέξαν τὰ τσαντήρια.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΚΡΟΥΣΙΑ

Σ' τὸν Μπόρον ἦτ' ὁ Δάσκαλος, γράφει νὰ μαζωχτοῦσι
κι' ὅσο τὸ γληγορότερο στὰ Κρούσια νὰ βρεθοῦσι
κι' νὰ μονομεριόσουσι δίχως κανένα πρᾶμα
κι' οἱ Τούρκοι τσοὶ σκορπίσασι φύλλα φτερά τσοὶ κάμα,
φύλλα φτερά τσοὶ κάμασι καὶ χάσαν τὰ νερά των
κι' εἰς τὰ βουνὰ χτυπήσασιν νὰ χώσουν τὰ παιδιὰ των.
Μαντατοφόροι τρέχουσι τὰ γράμματα βαστοῦνε
ὄλλοι στὰ Κρούσια νὰ βρεθοῦν γιὰ νὰ συμβουλευθοῦνε,
Ἐκεῖ πρεμαζωχτήκασιν, μὰ Σφακιανοὶ ναι μόνο
ὄσαν στρατιώτες Ἄγγελιοι εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ Ἔρῶνο.
Στὴ μέση στέκ' ὁ Δάσκαλος ζωσμένος τὸ σπαθί του
καὶ ἴφοριε τὸ πουρνοῦζον του κι' ἔλαμπε τὸ κορμί του.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Λέγει, μὰς ἔγραψ' ὁ Πασσᾶς νὰ τὸν ἴδοῦμε
τ' ἄρματα νὰ τοῦ δώσωμε καὶ φίλοι νὰ γενουόμε,
κι' ἐνῶ θὰ πάω μοναχὸς νὰ τὸν προῦπαντήσω
κι' ἀνὲ μ' ἀφήση ζωντανὸ ὀπίσω θὰ γυρίσω
κι' ἂν δέ μ' ἀφήση νᾶρθω μπλεῖδ' νὰ φέρω τὰ χαμπάρια
οὔλοι νὰ φουριαρέψετε ἔς τὰ δάση ἔς τὰ σπηλιάρια
κ' εἰς τὴ μαδάρες τῷ Σφακιῷ νὰ κλαῖτε τ' ὄνομά μου
κι' ἀφήνω καὶ στὰ χέρια σας σήμερο τὰ παιδιὰ μου
κι' ἀφήνω σας παραγγελιά πάλι γιὰ τ' ὄνομά μου
νὰ τὴ συλλογιόζεστε τὴ δόλια φημελιά μου.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΜΠΟΥΝΑΤΟΓΙΑΝΝΗ

Ἐτότες τ' ἀποκρίθηκε καὶ ὁ Μπουνατογιάννης:
Δάσκαλε ἴντα τὰ μιλᾶς κι' αὐτὰ π' ἀναθηβήνης,
ἀνὲ κατέβης ἔς τοῦ Πασσᾶ νὰ τότε προσκυνήσης
ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω μπλεῖδ' πῶς θὰ ἐτναγυρίσης.
Ἐμεῖς ἐσηκωθήκαμε Τούρκους νὰ πολεμοῦμε
κ' ὄχι νὰ προσκυνήσωμε νὰ πᾶ νὰ σκληρωθοῦμε,
γιατὶ σ' ἂν προσκυνήσωμε καὶ πάρουν τ' ἄρματα μὰς
μουδὲ ζωὴ ὀρίζωμε μουδὲ καὶ τὰ παιδιὰ μὰς.
Ἄλλοίμονο σὸ χάλι μὰς καὶ ἔς τὰ ποδόματά μὰς
χάνομε τὴν ὑπόληψη κι' οὔλη τὴν ἀνθρωπιά μὰς.
Καὶ ἔξακουπτό ἄχομ' ὄνομα ἔς οὔλη τὴν οἰκουμένη,
πῶς ἔς τὰ Σφακιὰ παντοτεινὰ βγαίνουσι οἱ ἀνδρειωμένοι
κι' ἀκόμη ὄντεν ἦσαν ἔς τὴ Κρήτ' οἱ Βενετσιάνοι
κονεῖς δὲν πῆγε στὰ Σφακιὰ κατοικυριὸ νὰ κἀνη.
Μόνον ἔς τὴ χώρα τῶν Σφακιῶν ἀπὸ ν' ἐ τὸ Καστέλλι

ἤρθ' ἕνας μ' ἄλλους δεκατρεῖς καὶ δίχως νὰ τὸ θέλῃ.
 Γιατὶ ἔς τὴ Κρήτη ἤλθανε πρῶτα οἱ Βενετσιάνοι
 καὶ τοὶ πεμπε ὅπου 'θελε κι' ὅτι θελε νὰ κἀνη
 καὶ τοὶ 'μπεψε εἰς τὰ Σφακιά καστράκι γιὰ νὰ χτίσουν
 δοσίματα νὰ πάρουσι καὶ 'πᾶ νὰ κατοικήσουν,
 κι' ὄντιμωσ δὲν τσ' ἀφήκανε πολὺ καιρὸ νὰ κάτσουν
 εἰς τὰ Σφακιά τσ' ἀλλόφυλους κατοικυριὸ νὰ πιάσουν,
 ἔς τὸ Σκόδι κ' εἰς τὸν Ἐλιγκα ἀποῦ 'νε τὸ σκαλάκι
 ἔκειδα τοὶ σκοτώσασι τοὶ Βενετοὺς οἱ Βλάχοι.
 Οἱ Βλάχοι κι' οἱ Σκορδίλληδες κι' ἄλλ' ἀπὸ τοὶ Μουριάνους
 αὐτοὶ τοὶ ἐσκοτώσανε ἐκεῖ τοὶ Βενετσιάνους
 καὶ τότε βλαστημήξασι κιανεῖς νὰ μὴν ξανάρθη
 νὰ κατοικήσῃ τὰ Σφακιά, τὰ Ἰδία νὰ μὴν πάθῃ.
 Κι' ἦτο μεγάλος Βασηλιάς αὐτὸς ὁ Βενετσιάνος
 Καὶ δὲν ἐξαναπάτησε εἰς τὰ Σφακιά Ἀτσιγγάνος
 Καὶ γιάντα μεῖς οἱ σημερινοὶ ἐτσᾶ νὰ φοβηθοῦμε
 τοὺς Τούρκους νὰ τρομάξουε κι' ἐπᾶ νὰ σκληρωθοῦε.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Δασκαλογιάννη χτυπήθηκε, ὁ ἀδελφός
 του πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ οἱ δυὸ κόρες του ἔπεσαν
 στὰ χέρια τῶν Ὄθωμανῶν κι' ἀργότερα πουλήθηκαν
 σκλάβες εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς.

Τοιοιτοτρόπως διὰ πρώτην φοράν τὰ Σφακιά πατηθήκανε ἀ-
 πὸ πόδι κατακτητοῦ.

Μὰ καὶ πάλιν ὁ Δασκαλογιάννης δὲν ποτήθηκε, ἐξηκολούθη-
 θησε νὰ ἀγωνίζεται, ὅσον αἱ δυνάμεις του τὸ ἐπέτρεπαν.

Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ, δὲν ἐ-
 δειλίασε μὲ 70 προκρίτους Σφακιανοὺς νὰ ἔλθῃ ὁ Δασκαλογιάν-
 νης εἰς τὸ Τουρκικὸ Στρατόπεδο κατόπιν συνεννοήσεως του με-
 τὰ τοῦ Πασσᾶ διὰ νὰ συζητήσῃ τοὺς ὅρους μιᾶς ἐντίμου, κατὰ
 τὸ δυνατόν, εἰρήνης.

Ἡ ἐκουσία αὐτῆ παράδοσις δὲν εἶνε δυνατόν παρὰ νὰ ἀνα-
 γνωρισθῇ ὡς μία θανατηφόρος θυσία, σὰν ἓνα ἡρωικὸ πῆδημα
 εἰς τὸν θάνατον.

Ὁ Πασσᾶς ὅμως ἠθέτησε τὴν ὑπόσχεσίν του, τοὺς συνέλαβε
 καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὸ Ἡράκλειον, ὅπερ ἦτο τότε ἡ πρωτεύ-
 οῦσα τοῦ νησιοῦ. Τοὺς ἔκλεισεν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ὁ Δασκα-
 λογιάννης ἐκεῖ ὑπέστη τὸ μεγαλύτερον καὶ φρικιαστικώτερον
 μαρτύριον.

ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑ

'Επήγασί τοι τοῦ Πασσᾶ κ' ἦτανε Ρεμεζάνι,
 «Χίλια καλῶς ἐκόπιασεσ Ἰἄρχο Δασκαλογιάννη
 καλῶς τονε τὸ Δάσκαλο τὸν πρῶτο τῶν κουρσάρω
 ἀποῦ μου ἡμῖνα κ' ἔλεγε τίς χώρες θά σοῦ πάρω,
 κα' ὡς ἤλθεν ὁ Δάσκαλος μὲ τὸ μεγάλο νόμι
 καὶ ὁσεῖς οἱ ἄλλοι Σφακιανοί, στραθιώτες καπετάνιοι».
 Διατάσει τότε ὁ Πασσᾶς σκαμνιά γιὰ νὰ καθίσουν,
 φαῖτό νὰ τῶνε δώσουσι, κρασί νὰ τοὶ ποτίσουν.
 Φέρνουν τσιμποῦκι γισσμί καὶ φαρφορὶ φλυτζάνι
 καὶ δίδουσί του τὸν καβὲ τοῦ Δάσκαλου τοῦ Γιάννη.
 Ἐσὰν θέλῃς Δάσκαλε Γιαννιὸ νὰ μὴ κακοποδώσῃ
 'πέσ μου ἴντα τονε ἡ ἀφορμὴ πόλεμο νὰ σηκώσῃς;
 Οἱ Σφακιανοὶ δοσίματα, χαράτσια δὲν ἐδίδαν,
 'πέσ μου ποιὸς εἶναι ἀφορμὴ καὶ πέσαν ἔς τὴ παγίδα;
 καὶ Σφακιανὸς δοσίματα δὲν ἐδίδε ποτέ του

κι' ὁ Βασιλεὺς τὰ χάριζε χατήρι τῆς νενῆς του.
 Κι' ἂν εἶχατε παράπονα, ἔπρεπε νὰ τὰ πῆτε
 ἔμένα 'πὸ μουνε πασσᾶς καὶ νὰ μὴ σηκώθῃτε,
 νὰ γράψω 'γὼ 'ς τὸ Βασιλεῖα καὶ σεῖς εἰς τὴ Σουλτάννα
 ποὺ σὰς ἀγάπα 'σάν παιδιὰ δίχως κιανένα πρᾶμμα,
 μόνο σηκώσης Δάσκαλε, μὲ τὸν Μωρηᾶν ἀντάμι
 γιὰ νὰ χαθῇ τόσοσ λαός καὶ σὺ νὰ βγάλῃς νάμι,
 τ' ἀσκέρια τὰ βασιλικά ν' ἀδικοσκοτωθοῦσι
 κι' ἀπὸ τῆς Κρήτης τὴ τουρκιὰ χιλιάδες νὰ χαθοῦσι,
 πάνω 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνά εἰς τὸ 'ἔρημες μαδάρες
 χιλιάδες ν' ἀπεμεινοῦσι γιανίτσαροι κι' ἀγάδες».

Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

'Ο Δάσκαλος τονὲ γροικᾶ, γυρίζει καὶ τοῦ κάνει
 (καπνὸ ἀπὸ τὸ στόμα του κι' ἀπὸ τ' ἀρθρῶνινα βγάνει)
 Καλὲ Πασσᾶ, ἴντα 'ν' αὐτὰ ποὺ κ'ἄθεσαι καὶ λέεις
 καὶ τὸ λαὸ ποὺ γάθηκε περίσια τότε κλαίεις;
 ποὺ πέρασαν οἱ ἑκατὸ (χρόνοι) ἀπούρθατε 'ς τὴ Κρήτη
 καὶ κάμετε τσοὶ Κοητικούς καὶ δὲν ὀρίζουν σπίτι,
 μουδὲ καὶ τὸ 'ἀπατοῦς τονε, μουδὲ καὶ τὰ παιδιὰ των,
 μουδὲ καὶ τὴν ζωὴ τονε, μουδὲ τὰ πρᾶμματὰ των.
 Οὐλημερνὶς εἰς τὸ 'ἀγκαριές, 'ς τὰ βάσσα καὶ κόπους
 καὶ σάν τὰ 'ζᾶ τσοὶ διαχνετε, δὲν τσοὶ θαρεῖτ' ἀθρώπους.
 Πάντα γυρεῖτε 'ἀφορμὴ τὸ γαῖμα των νὰ πῆτε
 καὶ νὰ σκοτώσετε ρωμηό, πολλὰ τὸ ἐπιθυμεῖτε,
 κι' εἶναι ἡ μόνη σας χαρά, νὰ διῆτε σκοτωμένους,
 ξεκοιλιασμένους 'ς τὰ στενά κ' αἱματοκυλισμένους.
 ἀπὸ δὲν τσοὶ στιμέροντε, μουδὲ σάν κλωσσοπούλια.
 γιὰ νὰ τσοὶ θάψου ὕστερα τσοὶ βάνουν 'ς τὰ σακκούλια.
 Καὶ ἡ γαῖτῖα εἶστε σεῖς, οἱ ἄνομοι πασσᾶδες,
 τ' ἀφήνετε ἀχαλίνωτους τσοὶ γιανίτσαραγάδες,
 τ' ἀφήνετε τσοὶ χριστιανούς σὲ τέτοια τυραννία,
 πλειότερη τ' ἄγρια θηριὰ ἔχουσι εὐσπλαχνία.
 'Αλήθεια λὲς οἱ Σφακιανοὶ δοσίματα δὲ δίδουν
 καὶ τ' ἄρματα τωνε κιανούς, ποτὲ δὲ παραδίδουν.
 Τῆς Κρήτης τὸ 'ἄλλους χρισθιανούς ἀπὸ ναι 'ς τὸ Σουλτάνο
 δὲν τσί 'χετε γιὰ τίβοι 'ς τὸν κόσμο τὸν ἄπάνω
 γι' αὐτὸ καὶ 'γὼ ἀποφάσισα τὴν Κοῆτη νὰ σηκώσω,
 κι' ἀπὸ τὰ νύγια των Τουρκῶ νὰ τὴν ἐλευθερώσω.
 Πρῶτας γιὰ τὴ πατρίδα μου δεύτερο γιὰ τὴ πίστι,
 τρίτο γιὰ τὸ 'ἄλλους χρισθιανούς ποὺ καθονται 'ς τὴ Κρήτη,
 γιὰτὶ κι' ἂν εἶμαι Σφακιανός, παιδὶ τῆς Κρήτης εἶμαι
 καὶ νὰ θωρῶ τσοὶ Κρητικούς στὰ βάσσα πονεῖ με.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑ

(Καὶ ὁ Πασσᾶς χαμογελᾶ, τὰ γένεια του χαῖδεῖ,
 τὴν μάνιτᾶ του τὴ πολλή, νὰ καταπιῇ γυρεῖ),
 Πάλι ξαναρωτᾶ τονε: «Πές μου Δασκαλογιάννη,
 ποιὸς φίλους εἶχε 'ς τὸ Μωριᾶ καὶ Μπιστικούς στὴ Μάνη;
 καὶ πές μου οὔλη τὴ δουλειὰ τὸ ποᾶγμα πῶς πηγαινει
 καὶ πῶς σὰς ἐγελάσασι καὶ ἐγάθητε καῦμένοι;
 Πές μου γι' αὐτὰ ποὺ σὲ ρωτῶ, μὰ τοῦ θεοῦ τὴν ὄρα.
 σοῦ τάσω νὰ 'σαι πρίτζητας εἰς τὴ Σφακιῶ τὴ χώρα».

ΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Μ' αὐτὰ πλειὸ δὲν τ' ἀγροικᾶ ὁ Δάσκαλος ὁ Γιάννης.
 Λέει του: «σώτασε Πασσᾶ, μόνο τὰ λόγια χάνεις,
 κομμένο 'ναι τὸ δίχτυ σου τὸ ψάρι δὲν τὸ πιάνεις.
 Πασσᾶ, κατέχω το καλά, πῶς θέ νὰ μ' ἀποθάνῃς,
 καὶ λέω σου το φανερά, οὐλα σανε 'πὸ 'μένα,

καὶ ὅτι θέλεις κάμε με, μὴ βλάβης πλειὸ κανένα.
Μ' ἐν ἐν καὶ θέλεις ἄφισ' με, καὶ ὦρα μιά με φτάνει
νὰ παραγγείλω 'ς τὰ Σφακιά με τὸ Μπουνατογιάννην
νὰ 'πῆ τῆ Σγουρομάλλινης νὰ μὴ με περιμένη
καὶ νὰ φορέση φορεσιὰ μαύρη σκοτεινιασμένη.
νὰ κόψη τὰ ξανθὰ μαλλιά, νὰ χώση τὸ καίμὸ της,
γιά δὲν τονε ξανοθωρεῖ ἢ δόλια τὸ Γιαννιὸ της,

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἡρακλείου τὴν 17ην
Ἰουνίου 1771 ἡμέραν Παρασκευὴν, ἡμέραν καθ' ἣν ἐόρ-
ταζον οἱ Τοῦρκοι ἐγδάρθηκε μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἐχ-
θρικῶν μαζῶν.

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑ

Καὶ ὁ Πασσὰς τὸν ἐγροικᾶ, τὰ χεῖλη του δαγκάνει,
τὰ σωθικά του χοχλακοῦν καὶ βράζουν σάν καζάνι.
Τουρκολογᾶ κι' ἀγριεύται, ἡ γιδύση του μαυρίζει.
γδαρτὸ νὰ τονε κάμωσι ἀμέσως διορίζει.
Γιαδέστε τὸν Γκισοῦρμπαση, πού θε' ν' ἀποκοντίση
κι' μέσα 'ς τὰ σεράγια μου, γιά νὰ με φοβερίση.
Γλήγορα πάρετέ τονε, νὰ φύγη ἀπὸ μπροστὰ μου,
νὰ τὸν ἰδῶ δίχως πετσί νὰ δροσισητῆ ἢ καρδιά μου».

ΤΟ ΓΔΑΡΣΙΜΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Δὲν τὸν ἀπόπτε τὸν καβέ, πέρνου του τὸ τομποῦκι,
πιάνουν καὶ κατεβάζουν τον κάτω 'ς τὸ γιμουροῦκι,
Δὲν τὸν ἀπόπτε τὸν καβέ, μουδὲ καὶ τὸν καπνὸ του,
λουρίδες τὴν ἐβγάλασι οἱ σκύλοι τὴν προβέ του.
Κιῶντε τὸν ἀπογδέρνασι, ἔτριξ' ἡ μιά του χέρα
καὶ τότες ἐτουρκεύασι τὴ μί' ν του θυγατέρα.
τουρκεύουν καὶ τὴν ἄλλην του, χανούμισα τὴν κάνουν
κι' ἐρώτα γιά τὸν κύρη της, ἴντα τὸν ἀποκ νου.
Κάτω 'ς τὸ γλέντι κίθεται μέ κι' ἄλλα παλληκάρια
(καὶ 'κεῖνο τόνε τρώγασι τῆ θάλασσας τὰ ψύρια).
Δασκαλογιαννοπούλες μου, ἔτσα τονε γραφτό σας.
τούρκας παιδι νὰ μυριστῆ τῆ νιότης τὸν ἀνθό σας.

Ὁ Δασκαλογιάννης πέθανε τὸ 1771.

Ὁ μαρτυρικός του ὅμως θάνατος ἐνέπνεε τὰς ἐπαναστάσεις
ὅλης τῆς περιόδου τῆς δουλείας.

Καὶ ἀπὸ τὸ μαρτύριόν του ἀνεπήδησεν ἡ ἐλευθερία ἦν
καλούμεθα νὰ διαφυλάξωμεν.

Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐπανάστασις τὸ 1770, καθ' ἣν οἱ
Τοῦρκοι ἀπώλεσαν 6.000 ἄνδρας ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ ἐφονεύ-
θησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν 2000, ὥστε μόλις 4.000 ψυχαὶ ἔμει-
ναν εἰς τὰ Σφακιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ

ΟΙ ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ ΛΟΓΟΙ

Α') Ὁ λόγος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κρήτης

κ. ΤΙΜΟΘΕΟΥ

Διατὶ ὁ συναγερομὸς ἐνταῦθα τῶν τέκνων τῆς ἡρώϊκης Κρή-
της; Διατὶ συμπαρίσταται διὰ τῶν Ἱεραρχῶν αὐτῆς ἢ ἐν Κρήτῃ
Ἐκκλησία;

Διότι, ὡς ἀναφέρει σχετική εἰδοποίησις, θὰ λάβῃ χώραν ἐν τῇ πόλει μας καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ ταύτῃ θέσει ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐξ Ἑνωπόλεως Σφακίων Ἰωάννου Δασκαλογιάννη, ὑποστάντος ἐνταῦθα ἄγριον μαρτυρικὸν θάνατον πρὸ ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ ὀκτῶ ἐτῶν, θὰ λάβῃ χώραν, ἐπαναλαμβάνω, ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ Μάρτυρος ἤρωος.

Αἱ λέξεις αὗται δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιλάβουν ὀλόκληρον τὸν πνευματικὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐγκλείουν αἱ παροῦσαι στιγμαί.

Δὲν πρόκειται, ἀγαπητοί, περὶ ἀπλῆς τελετῆς.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τελεῖται τὴν στιγμὴν ταύτην ἐνταῦθα, πρὸ τοῦ ὁποῖου ἐν προσοχῇ καὶ βαθυτάτῳ σεβασμῷ παρίσταμεθα, εἶναι ἱερὰ πατριωτικὴ μυσταγωγία, ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν περὶ τὸ ἐνώπιον ἡμῶν σύμβολον τοῦ ἤρωος.

Ἄλλὰ δὲν ἐμφανίζεται πρὸ ἡμῶν ἡ ἱερὰ σκιά ἐνὸς μόνου ἤρωος καὶ μάρτυρος τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ Μαρτυρικοῦ θανάτου ἐνὸς καὶ μόνου τέκνου τῆς Μεγαλονήσου.

Πρόκειται περὶ χιλιάδων προμάχων τῆς ἐλευθερίας, περὶ χιλιάδων Μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἀνήλθον τὰς βαθμίδας τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου, οἱ ὁποῖοι ἐπότισαν μὲ τὸ τίμιον αὐτῶν αἶμα τὸ ἕρδον τῆς ἐλευθερίας δένδρον, τὸ ὁποῖον ὡς ἡ ἱστορία διαλαλεῖ, εἶναι αὐτοφυὲς ἐν Κρήτῃ.

Εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, μυριάδες οἱ μάρτυρες, τῶν ὁποίων αἱ ψυχαὶ περιίπτανται περὶ ἡμᾶς κατὰ τὴν ἱεράν ταύτην στιγμὴν. Ποῖος θὰ ἔλεγε τὸ ἐναντίον; Οἱ ἀγῶνες τῶν Κρητῶν ὑπῆρξαν τόσον πλούσιοι εἰς θυσίας, τόσον πυκνοὶ οἱ λεγεῶνες τῶν γενναίων, οἵτινες ἔλαβον τὸ ἔνδοξον τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς νίκης στέφανον καὶ τέλος τόσον περιφανῆ τὰ τρόπαια, τὰ ὁποῖα οἱ χαλύβδινοι αὐτῶν βραχίονες ἤγειραν ἀπανταχοῦ τῆς πατρίδος, ὥστε καὶ ὁ μᾶλλον ἀπαθῆς καὶ ὁ μᾶλλον ἀδιάφορος μεταβάλλεται εἰς θερμὸν θαυμαστήν καὶ ἐπαινετὴν καὶ ἡ πένθιμος φωνὴ τονουμένη ἐκπέμπει ἐπευφημίας καὶ ὕμνους.

Εἶναι ἕναυλοι εἰς τὰ ὄτα μου οἱ φθόγγοι τῆς πατριωτικῆς λύρας τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ, τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Κωνσταντινίδου:

«Πάρε τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ
κι' ἀνέβα πέτρα πέτρα
Καὶ κάθε πέτρα ποῦ πατεῖς
κι' ἕνα ἀγῶνα μέτρα.

Ἔλα μποροῦν οἱ ρήτορες
κι' οἱ ποιηταὶ νὰ ποῦναι
στὸν κόσμο ὅσα γίνηκαν
καὶ μέλλουν νὰ γενοῦνε.

Μὰ πάλι κι' ὅλα ἂν τὰ ποῦν
κι' ὁ κόσμος νὰ τὰ μάθῃ

Τῶν Κρητικῶν θά μένουνε
ἀστόρητα τὰ πάθη.

Καί κάθε Κρητικοῦ γενιά
καί κάθε μιὰ φαμίλλια
μπορεῖ νά κάμ' ἕνα χαρτί
πού νᾶχη φύλλα χίλια».

Ἔστεμμένοι οἱ μάρτυρες ἥρωες τῷ τύπῳ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου ὡς Βασιλικῶ διαδήματι, ψάλλει ἡ Ἐκκλησία, ἄδουν ἐπινίκεια ἄσματα πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Δόξης «Χριστὸν θεμέλιον ἔχουσα ἡ Ἐκκλησία στεφανοῦται κάλλει τῷ ἀπροσίτῳ καὶ διαδήματι τῆς Βασιλείας ἐγκαλλωπίζεται».

Ὁ δῆμιος ἐνέδυσε διὰ τῆς πορφύρας τοῦ αἵματος τὸ κακῶθεν ἐν βασάνοις καὶ ὀδύναις σῶμα τοῦ Μάρτυρος, ἀλλ' ἡ πορφύρα ἐκείνη εἰς τὰς παναχράντους τοῦ Κυρίου χεῖρας ἐξυφάνθη εἰς πορφύραν Βασιλέως τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος.

Γενεαὶ γενεῶν θά μνημονεύουν τὸ Μαρτύριόν Σου, ὦν πρωτεργάτα τῆς ἐλευθερίας μας καὶ ἐν ταύτῳ δὲν θά παύσουν νά τονίζουν εὐγνώμονες τὴν ἀκαταμάχητον τοῦ φρονηματισμοῦ δύναμιν, τὴν ὁποίαν βαθύτατα ἐνεστάλαξεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαχητῶν μας, τὸ μαρτύριόν Σου.

Καὶ νῦν, ἀοιδίμε πρωταθλητὰ τῆς Κρητικῆς Ἐλευθερίας, κατέχων τὸν θρόνον, εἰς ὃν ἀνέρχονται μόνον οἱ ἀθλοφόροι Μάρτυρες τῆς Πίστεως τῷ Θεῷ, στεφανηφόρος παρίσταται ἀπευθύνων ἡμῖν τὴν σωστικὴν νουθεσίαν: «Φυλάσσετε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπη τὴν ἐλευθερίαν, ἣν δι' αἱμάτων καὶ ἀγώνων ἐκτησάμεθα πρὸς εὐτυχίαν καὶ εὐκλειαν τῆς ἀθανάτου Ἑλλάδος».

Β') Ὁ λόγος τοῦ κ. ΣΤΟΥΡΟΜΑΛΛΗ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνδριάντος Δασκαλογιάννη, παραδίδοντος τὴν προτομὴν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν Δήμαρχον Ἡρακλείου

«Ἠθικὴν ὑποχρέωσιν καὶ καθῆκον ὑπέρτατον ἐκτελοῦμεν, παραδίδοντες εἰς τὴν αἰωνιότητα διὰ τῆς ἐν μαρμάρῳ ἀπεικονίσεως τῶν μορφῶν τῶν ἡρώων, τὴν μνήμην ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν.

Ὅταν μάλιστα οὗτοι δι' αὐτοῦ τοῦ αἵματός των καθηγίασαν τοὺς ἀγῶνας τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ ἐπραγματώσαν σκοποὺς καὶ ὄνειρα πολλῶν γενεῶν, μεταβάλλοντες τὸ ὄνειρον εἰς ζωὴν. Ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῆς τιμίας ἐκείνων ζωῆς καὶ τοῦ τιμιωτέρου θανάτου. Καθῆκον ὑπέρτατον ἀπέναντι τῶν νέων τῆς σήμερον καὶ τῶν γενεῶν αἱ ὁποῖαι θά διαδεχθοῦν ἡμᾶς καὶ ἐκείνους, γενεῶν εἰς τὰς ὁποίας οὐδέποτε πρέπει νά σβυσθῇ ἡ αὐτεπίγνωσις ἢ ἐρχομένη διὰ τῆς διατηρήσεως ζώσης τῆς δαδὸς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φλογὸς τοῦ σεβασμοῦ ἡμῶν πρὸς ὅ,τι ἄξιον νά σεβώμεθα.

Μακρὰν σειρὰν πατριωτῶν ἐγερθέντων ἐπανειλημμένως κατὰ

Ἐνετοκρατίας, ὄνειροπολησάντων τὴν Κρήτην ἔλευθέραν, χριστιανικὴν καὶ εὐδαιμόνα, μέλος μιᾶς Ἀνατολῆς ἔλευθέρας, Ἑλληνικῆς καὶ εὐδαιμόνου, ἀνιστᾶ πρῶτος αὐτός αἰῶνα ὀλόκληρον μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ αἰῶνα ὀλόκληρον πρὶν ἢ μεγαλόνησος Ἰδη ἑαυτὴν διοικουμένην ἀπὸ τὰ τέκνα της, ὁ ἀρχηγός της ἐν Κρήτῃ Ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Βλάχος γνωστός ὡς Δασκαλογιάννης. Τὸ φρικτόν του μαρτύριον, ἡ ἔκδορά του ἢ συγκινήσασα τὴν λαϊκὴν μουσάν, ἡ ὁποία ἀνάλογον πρὸς αὐτὸν ὕψωσε τὸ μνημεῖον τοῦ λόγου, ἐγένετο πηγὴ καὶ ὁδηγὸς διὰ μεγάλα ἔργα, φωτεινὸν παράδειγμα, πρωτοπορεία καὶ παρηγοριὰ διὰ τοὺς μακροὺς πολυαιμάκτους καὶ ἐπιμόνους ἠθικοὺς καὶ ὕλικους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ἐπικροτοῦντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέλαβεν ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς αὐγῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἀγῶνας οἱ ὅποιοι ἔδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν γῆν τῶν πατέρων μας ἔλευθέραν, χριστιανικὴν, εὐδαιμόνα, στενωῶς ἠνωμένην μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ταῦτα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Ἐπιτροπὴ, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν ν' ἀποτελῶ μέλος, προέβη—ἀδεία τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως—εἰς τὴν συλλογὴν Παγκρητίων καὶ Πανελληνίων ἐράνων, ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ὁποίων ἔστησεν ἐν παλλεύκῳ μαρμάρῳ τὴν ἡρωικὴν μορφήν τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς Κρητικῆς ἔλευθερίας Δασκαλογιάννη, ἐνταῦθα ἐν τῇ ἱστορικῇ πόλει τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης καὶ ἀπότισιν φόρου τιμῆς διὰ τὴν ὑπερτάτην ὑπὲρ τῆς Πατρίδος θυσίαν του καὶ εἰς παραδειγματισμὸν καὶ φρονηματισμὸν τῶν ἐπερχομένων.

Ἐκτελῶν δ' ἀσμένως τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπῆς, παραδίδω τὸ πρὸ ἡμῶν μνημεῖον μετὰ τοῦ σχετικοῦ ἀφιερωτηρίου ψηφίσματος τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὸν Δῆμον Ἡρακλείου καὶ παρακαλῶ, ὅπως φυλάττη τοῦτο ὡς ἱεράν παρακαταθήκην, καὶ προβάλλῃ εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ ἔθνους, τὴν **Νεότητά, ἵνα ἐκ τῆς ἡρωικῆς μορφῆς τοῦ εἰκονιζομένου ἔθνομάρτυρος ἐμπνέεται αὕτη τὴν πρὸς Πατρίδα ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν».**

Γ'.) Ὁ λόγος τοῦ Δημάρχου Ἡρακλείου

κ. ΜΗΝΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ παραλαμβάνοντος τὴν προτομὴν

«Ὁ Δῆμος Ἡρακλείου μὲ ἔνθερον ἐνθουσιασμὸν, μὲ ρίγη ἱερᾶς συγκινήσεως, μὲ πραγματικὴν καὶ ἀμέτρητον Ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ἀποδέχεται τὴν τιμὴν τῆς εἰς αὐτὸν παραδόσεως πρὸς φύλαξιν τῆς προτομῆς τοῦ Ἀθανάτου Ἐθνομάρτυρος Δασκαλογιάννη τοῦ ὁποίου οἱ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀγῶνες τόσας ἐλάμπρυναν σελίδας τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ὁποίου ὁ μαρτυρικὸς θάνατος, θὰ παραμελῆ ἀνά τοὺς αἰῶνας παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ καὶ πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως.

Σήμερα ποῦ ὁ κόσμος περνᾷ μιὰ κρίσιμη καμπή, μιὰ τρομερὴ καμπὴ τῆς ἱστορίας του ἀξίζει νὰ ζωντανεύῃ μπροστὰ ὁ μυθικός μάρτυς καὶ ἥρως τὴν προτομὴν τοῦ ὁποίου ἀποκαλύπτομεν.

Καὶ συμπαρίστανται στὴν θεῖαν ταύτην ἱεροτελεστίαν χαρούμενοι διὰ τὴν διδομένην εἰς τὸν Ἥρωα τιμὴν, οἱ ἅγιες σκιές τῶν ἀμέτρητων Κρητῶν παλληκαριῶν ποῦ θυσιάστηκαν γιὰ τὴν Πατρίδα τῶν ὁποίων τ' ἅγια κόκκαλα σκεπάζει ἡ αἱματοβαμμένη Κρητικὴ γῆ.

Τέτοιες τελετὲς σὰν τὴν σημερινή, ἀποτελοῦν ἀτέλειωτη πηγὴ ἐλπίδας καὶ θάρρους.

Ἀτέλειωτο καὶ γενικὸ ὄραμα τῶν Κρητικῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν.

Τὸ χῶμα τοῦ Ἡρακλείου ἐπάνω στὸ ὁποῖο ἐμαρτύρησε, ἀδελφωμένο μὲ τὸ χῶμα τῆς γενέτειράς του ἡρωοτόκου κωμοπόλεως Σφακιῶν Ἀνωπόλεως, ἀποδέχονται φιλόστοργα καὶ ὑπερήφανα τὴν προτομὴ τοῦ Μεγάλου Κρητικοῦ Παλληκαριοῦ ἀκοίμητο φρουρὸ τῆς ἐλευθερίας, τὸ δένδρο τῆς ὁποίας ἐπότισε μὲ τὸ αἷμά Του γιὰ νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ σκιάζῃ τὴν Ἑλλάδα μας.

Τὸ καθημερινὸν εὐλαβικὸν προσκύνημα τῆς ἱερᾶς μνήμης τοῦ Δασκαλογιάννη θὰ ζωντανεύῃ πάντα μπροστὰ μας τοὺς ἐπικούς ἀγῶνας τῶν Κρητῶν Τιτανομάχων.

Ἡ ἱστορία Του καὶ ὁ μαρτυρικός Του θάνατος θὰ ὀδηγοῦν τὴν ἐρχομένην γενεά, τὰς ἐπερχομένας γενεάς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα Κρήνοντος.

Μὲ πλήρη ἀντίληψιν τῆς ἐντολῆς Σας οἱ κατοικοὶ Ἡρακλείου ἀναλαμβάνουν τὴν τιμὴν τῆς φυλάξεως τῆς προτομῆς τοῦ Ἀθανάτου Ἐθνομάρτυρος Δασκαλογιάννη ὁ-

ποσχόμενοι νὰ πλαισιώσουν ταύτην μὲ τὰ φωτιστέφανα τῆς αἰωνίας εὐγνωμοσύνης των καὶ νὰ τάξουν ὡς φύλακας ἀγρύπνους τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν σεβασμὸν των πρὸς τὴν Ἱερὰν αὐτοῦ Μνήμην.

Σὰς εὐχαριστοῦμεν Κύριοι διὰ τὴν εἰς τὸν Δῆμον δωρεάν τῆς προτομῆς τοῦ Δασκαλογιάννη.

Δ'.) Ὁ πανηγυρικὸς τῆς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως

κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ

Σὲ ψηλὸ βουνὸ σὲ ριζιμιὸ χαράκι
κάθεται ἔν ἀητὸς
βρεμμένος χιονισμένος
ὁ καύμενος,
καὶ παρακαλεῖ τὸν "Ἡλιο ν' ἀνατελεῖ,
"Ἡλιε ἀνέτειλε!
"Ἡλιε λάμψε καὶ δὸς μου,
γιὰ νὰ λύσουνε τὰ χιόν' ἀπ' τὰ φτερά μου,
καὶ τὰ κρούσταλλα ἀπὸ τ' ἀκρόνυχά μου.

Σὲ ψηλὸ βουνὸ σὲ ριζιμιὸ χαράκι τῶν Σφακιῶν πάνω, καθισμένος κι' ὁ περίφημος Βλάχος, ὀπτασιάστηκε τὸ λυόσιμο τοῦ χιονιοῦ ποῦ ἐμάργωνε καὶ παραλυοῦσε τίς ψυχές τῶν ραγιαδῶν ἀδελφῶν του. Ὁλη ἡ Κρήτη τότε, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Σφακιά, ἐστέναζε καὶ ἐθρηνοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι τοῦ τυράννου.

Ζυγὸς φρικτὸς κ' ἐπώδυνος ἐβάραινε τὴ ζωὴ τῶν ραγιαδῶν τῆς Κρήτης.

Οἱ οἰμωγὲς καὶ οἱ θρήνοι τῶν ἔφταναν ὡς τὴν περήφανη ἐπαρχία καὶ μίκραιναν τὴν εὐτυχία καὶ τὴν χαρὰ ποῦ τοὺς ἐξασφάλιζε ὁ πλοῦτος καὶ ποῦ τοὺς ἔδινε ἡ φαρδιά κι' ἀτέλειωτη θάλασσα μὲ τ' ἀπέραντα πελάγη της. Τὰ καράβια τῶν Σφακιῶν ἔπλεαν πρὸς ὅλες τίς θάλασσες κι' ἐπλούτιζαν τὴν περήφανη ἐπαρχία τους.

Οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ Κρήτες ποῦ εἶχαν τὰ σχολεῖα, τίς ἐκκλησίες τους, τὰ παλάτια τους καὶ ποῦ ζοῦσαν ἄνετο βίω στὴν ἀρχὴ ἐπλήρωναν ἐλάχιστο φόρο ὑποτελείας. Ἀλλὰ μὲ τίς διαρκεῖς ἀρνήσεις των εἶχαν κατορθῶσει ν' ἀφήσουν γιὰ σημάδι τῆς ὑποταγῆς των μόνον δύο φορτία χιόνι, ποῦ κάθε καλοκαίρι ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακιῶν ἔστειλε ὡς δῶρο στὸν Πασᾶ τῶν Χανιῶν ὅπως λέει ὁ Παπαδοπετράκης.

Κι' ὁμως δὲν μπορούσαν νὰ χαροῦν τὴ χαρὰ των γιὰ τὶ οἱ στεναγμοὶ τῶν κάμπων ἔφταναν ὡς τὰ βουνά των καὶ μίκραιναν τὴν εὐτυχία των.

Ὁ Ἰωάννης Βλάχος, ὁ Δασκαλογιάννης ἀπὸ τὴν Ἀνώπολι καὶ τὴν οἰκογένειαν τῶν Σκορδυλῶν, ἦταν καρaboκύρης πλοῦσιος μὲ πολλὰ μεγάλα καράβια. Ταξίδεψε παντοῦ. Εἶδε χῶρες καὶ πολιτεῖες. Γνώρισε πελάγη καὶ πλατειεῖς θάλασσες. Μὰ πάντα γύριζε πίσω στὰ ἐλεύθερα κι' ἀπάτητα ὡς τότε Σφακιά. Ἐκεῖ εἶχε τὴν οἰκογένειάν του. Ἐκεῖ τὰ σπίτια του. Ἐκεῖ τὸς συμπαθητικούς του ναούς, ποῦ δεχότανε τὴ βοελογικὴ προσευ-

χή του. Ἐκεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Γι' αὐτὸ μετὰ κάθε ταξίδι γύριζε γεμάτος νοσταλγικὴ λαχτάρα καὶ χαρὰ.

Μὰ ὁ πόνος τῶν ἄλλων Κρητικῶν δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἡσυχάσῃ μήτε στιγμή. Ἡ μειωμένη χαρὰ του ἀπὸ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, τὸν κρατοῦσε σὲ ἐθνικὴ ἐγρήγορσι ἔτοιμο νὰ δεχθῆ καθε θυσία. Καὶ ἡ ὥρα δὲν ἐβράδυνε.

Ἡ Αἰκατερινὴ ἢ Β'. τῆς Ρωσσίας, θέλοντας νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς δικοὺς τῆς πολιτικοὺς σκοποὺς παρέσυρε καὶ ξεσήκωσε μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Ὁρλώφ τὸ Μωριὰ καὶ τὰ Σφακιά.

Μυημένος καὶ ὁ Δασκαλογιάννης μὲ μιὰ συνάντησί του μὲ τοὺς Ὁρλώφ στὴν Τεργέστη, ὠργάνωσε τὴν ἐπανάστασι τῶν Σφακιῶν στὶς ἀρχὲς τοῦ 1770.

Παρασυρόμενος ἀπὸ τίς ψεύτικες ὑποσχέσεις του ἐκάλεσε τοὺς πρώτους τῶν Σφακιῶν σὲ κοινὴ σύσκεψι κατὰ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς Ἐπαρχίας. Τοὺς ἐξέθεσε ὅλη τὴν προπαρασκευαστικὴ κίνησι καὶ τοὺς διεβεβαίωσε ὅτι μόλις ξεσηκωνόντανε τὰ Σφακιά, ὁ Ρωσσοικὸς στόλος θάφτανε στὴν Κρήτη μὲ ὄπλα καὶ πολεμοφόδια, γιὰ νὰ ξεσηκώσῃ κι' ὅλες τίς ἄλλες ἐπαρχίες.

Ὁ λαὸς αὐτὸς ποῦχε κληρονομικὰ βαθὺ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ ἀδιάφορος στὰ χαρμόσυνα ἀγγέλματα καὶ μὲ μιὰ ψυχὴ, μὲ μιὰ σκέψι, μ' ἓνα παλμὸ ἐτάχθηκε μὲ τὴ γνώμη τοῦ Δασκαλογιάννη, καὶ τὸν ἐξέλεξε γενικὸ ἀρχηγό του. Μόνο ὁ πρωταξάδελφός του, ὁ Πρωτόπαπας, προσπάθησε νὰ συγκρατήσῃ τὸν παράτολμο ἐνθουσιασμὸ τῶν Σφακιανῶν καὶ ν' ἀνακόψῃ τὴ σπουδὴ των. Τοὺς εἶπε νὰ περιμένουν πρῶτα τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ρωσσοικοῦ στόλου καὶ τὸ ξεσήκωμα τοῦ Μωριὰ, κι' ὕστερα νὰ ξεσηκωθοῦν κι' αὐτοί, γιὰ νὰ μὴ χάσουν ἀδικα κι' ἀνώφελα, τὴ σχεδὸν ἀπόλυτη ἐλευθερίαν τῆς ἐπαρχίας των.

Κι' ὁμως! ἡ μοναδικὴ αὐτὴ φωνὴ τῆς λογικῆς δὲν εὐρῆκε καμμιά ἀπήχησι. Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ δὲν ἦταν πλασμένη διὰ ὑπολογισμοὺς καὶ συγκρατημοὺς. Ἀτίθασση, ἐλεύθερη, ὑπερήφανη, ὅπως ἦταν, δὲν μποροῦσε νὰ ὑπολογίσῃ καὶ ν' ἀναμετρήσῃ τὰ πιθανὰ ἀντίθετα μελλούμενα. Ζητοῦσε κάτι δυνατὸ, κάτι μεγάλο, ἀδιάφορο ἂν θ' ἀκροβατοῦσε πάνω στοῦ ὠραίου χαμοῦ καὶ τοῦ φρικτοῦ ὀλέθρου τὸ σύρμα. Ἐτσι κανένας δὲν ἐσυμφώνησε μὲ τὴν ὑπολογιστικὴ φρονιμάδα τοῦ Πρωτόπαπα, ὥσπου κι' αὐτὸς ὑπακούοντας στοὺς ἄγραφους νόμους τῶν Σφακιῶν, ἀκλόουθησε κ' ἐπολέμησε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους σ' ὄλο αὐτὸ τὸ σκληρὸ ἀγῶνα, τίς λεπτομέρειες τοῦ ὁποῖου δὲν μποροῦμε ν' ἀναφέρουμε σήμερα γιὰτι ἡ ὀμίλια μου θὰ ἐχρειαζότανε ὄρες ὀλόκληρες.

Οἱ Σφακιανοὶ ἐπολέμησαν μὲ τὸ γνωστὸ τους ἡρωϊσμὸ τίς δεκαπλάσιες ἐχθρικές δυνάμεις κ' ἔκαμαν τὸ Χασάν Πασᾶ Τοκμαζαδὲ νὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ πέρασμά του. Ἡ Κράπη, ὁ Καστρές, ἡ Νίμπρος ἢ Ἀνώπολις καὶ τόσοι ἄλλοι τόποι, δέχτηκαν ποταμὸ τὸ ἐχθρικό αἷμα.

Οἱ Ρωσσοὶ παρὰ τὰς ὑποσχέσεις των δὲν ἔστειλαν στὴν Κρήτη μήτε ἓνα πολεμικὸ τους καράβι, μήτε ἓνα ὄπλο.

Ἄμα ἐπέτυχαν αὐτοὶ τὸ, τι ζητοῦσαν ἀπὸ τῆν Τουρκία, ἐγκατέλειψαν καὶ τοὺς ἐπαναστατημένους τοῦ Μωριᾶ καὶ ἡ καταστροφή διεδέχθη τὴν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ἀκόμα τὰ Σφακιά ἐξακολουθοῦσαν τὸ φρικτὸ αἰμορροϊκὸ τοὺς ἀγῶνα.

Ὁ θρῆνος, ἡ οἰμωγὴ, καὶ ὁ πόνος γρήγορα ἐσκέπασε τὴν πρὸ ὀλίγου ἀκόμα πλούσια καὶ εὐτυχισμένη ἐπαρχία. Τὰ χωριά ὅλα σχεδὸν εἶχαν καὶ τὰ γυναικόπαιδα σκόρπισαν πάνω στὰ χιονισμένα βουνὰ γυμνά καὶ πεινασμένα. Οἱ Σφακιανοὶ ἐξακολουθοῦσαν τὸν ἀγῶνα τοὺς καὶ ὁ Χασάν πασᾶς δεχόμενε τὰ αἰφνηδιαστικὰ κτυπήματά των καὶ μέσα στὸ στρατόπεδὸ του ἀκόμα. Ἡ γρήγορη καταστροφὴ τῶν Σφακιῶν, τὸ ξεγέλασμα τῶν Ρώσων καὶ οἱ πληροφορίες τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἀγῶνος στὸ Μωριᾶ, ἐγέμισαν πόνο καὶ θλίψη τὸν ὄνειροπόλο ἀρχηγό, καὶ ἅμα ἔμαθε τὸν τραυματισμὸ τῆς γυναίκας του καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν δύο τοῦ θυγατέρων, ὁ πόνος τοῦ ἐδιπλασιάστηκε καὶ ἡ ὀδύνη τοῦ τὸν ἐτσάκισε.

Ἡ πεποίθησις ποῦχε σχηματίσει, πῶς αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος γιὰ τὸ χαμὸ τῶν παιδιῶν του καὶ γιὰ τὴν συμφορὰ ποῦλθε στὰ εὐτυχισμένα ὡς τότε Σφακιά, τὸν ἔκαμε ν' ἀποφασίσῃ πιά ὀριστικὰ νὰ παραδοθῆ στὸν Χασάν Πασσᾶ.

Ὁ Παπαδοπετράκης στὴν ἱστορίαν του χαρακτηρίζει τὴν ἐνέργειαν τοῦ Δασκαλογιάννη ὡς ἀποτέλεσμα «παραφροσύνης». Δὲν ἔχει δίκιο. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτυχικοῦ ἀρχηγοῦ μορεὶ νὰ ἦταν ὑπερβολικὴ εὐαισθησία, ἴσως καὶ λιπόψυχη εὐθιξία, ποῦ τοῦ γέννησε ἡ συμφορὰ τῶν παιδιῶν του καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ παραφροσύνη δὲν μορεὶ νὰ χαρακτηρισθῆ. Τ' ὅ, τι ἔκαμε τὸ ἔκαμε ὕστερα ἀπὸ βαθειὰ καὶ πολυήμερη σκέψη, λογαριάζοντας σοβαρὰ ὅλα τὰ πιθανὰ ἐπακόλουθα καὶ τίς θλιβερὰς γι' αὐτὸν καὶ ἀγαθὰς γιὰ τοὺς ἄλλους συνέπειας. Τὸ πῆδημά του πρὸς τὸ θάνατο ἦταν ἐσκεμμένο καὶ μελετημένο καὶ τὸ θεώρησε ὡς τὴν πιδ ἀναγκαίαν θυσίαν γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπ' τὴ συμπλήρωσι τῆς καταστροφῆς. Ἡ ἔξερε πῶς τραβοῦσε πρὸς τὸν θάνατο, ποῦ ἦταν φυσικὸ νὰ τὸν βρῆ στὸν κλῶνο τοῦ πρώτου δένδρου ποῦ θὰ βρισκότανε κοντὰ στὸ τσαντηρι τοῦ Πασᾶ, καὶ ὁμῶς τράβηξε χωρὶς δειλία καὶ μὲ ψηλὰ τὸ μέτωπο πρὸς τὸ χαμὸ. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ἐκείνους ποῦ ξέρου καὶ ποῦ ζητοῦν τὴ θυσίαν ποῦ τοὺς ἐπιβάλλει ἕνα, ἔστω καὶ καλόπιστο ἔστω καὶ ἀκούσιο σφάλμα! Δὲν ἐδείλιασε. Δὲν ἐφοβήθηκε τὸ θάνατο. Μιὰ τέτοια ἐνέργεια μὲ τὸν ὄγκο τῆς περιφρονησέως τῆς πρὸς τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς μορεὶ νὰ χαρακτηρισθῆ ἄλλως, ποτὲ ὁμῶς παραφροσύνη!

Ἄμα παραδόθηκε ὁ ἀρχηγός, ὁ Χασάν πασᾶς, θέλοντας νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν του, ὑποκρίθηκε πῶς συγχωρεὶ τοὺς Σφακιανούς καὶ ὅτι τοὺς παραχωρεὶ πάλι τὰ παλιὰ προνομία των, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φέρουν ὄπλα καὶ καλοῦσε τοὺς καπεταναίους των νὰ συναντηθοῦν στὸν Ἀποκόρωνα, ὅαν φίλοι πιά.

Ἐξοστράτευον δύο ἱερεῖς, ἀρχηγοὶ καὶ ὀπλαρχηγοὶ πάραυρον ἀπὸ τὰ ψεύτικα μηνύματά του καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ Δασκαλογιάννη, πῆγαν στὸ στρατόπεδο μὲ τὰ ὄπλα των καὶ μὲ πλούσια δῶρα. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν ὁ Πασᾶς παρεσπὸνδισε, τοὺς ἔπιασε καὶ τοὺς ἔδεσε πισθάγκωνα.

Τὸ θέαμα τῶν δεμένων καὶ συντριμμένων συντρόφων του, ποὺ ἐσύρθησαν ἀπὸ τὸν Ἀποκόρωνα ὡς τὸ Ἡράκλειο πεζοί, ἐγέμισε ὀδύνη τὸν τσακισμένο καὶ ταπεινωμένο ἀρχηγό, ποὺ ἀπὸ ὑπολογιστικὴ παραχώρησι τοῦ ἐπετράπη ν' ἀκολουθῆ τὸ νικητὴ καβαλλάρης.

Ἄμα ἔφθασαν στὸ Ἡράκλειο τοὺς ἔκλεισαν στὶς φυλακὲς τοῦ Κοῦλε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Δασκαλογιάννη, ποὺ ἐκράτησε ὁ Σερρασκέρης Χουσεῖν Πασᾶς στὸ κονάκι του μαζί μὲ τὴν κόρη του Μαρία, θέλοντας μὲ ψεύτικες περιποιήσεις νὰ προσελκύσῃ καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ οἰκογένεια τῶν ποῦχε καταφύγει στὰ Κῶθηρα, διὰ νὰ ἐκδικηθῆ σκληρότερα καὶ πιὸ παραδειγματικά τὸ αἱματωμένο πέρασμα τῶν Σφακιῶν.

Ὅταν εἶδε πὼς δὲν μποροῦσε νὰ παρασύρῃ καὶ τὴν ἄλλη οἰκογένειά του, ἐξέδωκε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν σύμφωνα μὲ τὸ φεϊτᾶ ποῦχε λάβει ἀπὸ τὸ Σουλτάνο.

Στὶς 17 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1771 ὁ Δασκαλογιάννης ποῦχε μεταφερθῆ στὸν Κοῦλε παραδόθηκε στὸν ὄχλον γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν.

Ἦταν Παρασκευὴ, ἡμέρα ἐορτάσιμη τῶν Τούρκων. Ὁ ὄχλος ἀγριεμένος ζητοῦσε νὰ τυραννήσῃ τὸν ὑπέροχον ἰδεολόγον, ποὺ κυνηγῶντας μιὰ χίμαρα, ἔνα ὄνειρο, μιὰ φευγαλέα ὀπτασίαν, ἐθυσίασε τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἡρωϊκῆς ἐπαρχίας του.

Διάλεξαν τὸν σκληρότερον τρόπο. Στὴ μεγάλη στοὰ τοῦ Κοῦλε στέλιωσαν ἕνα ἰκρίωμα καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸν ἔδεσαν ὀλόγυμνον. Ἀντικρὺ του εἶχαν τοποθετήσῃ δεμένους σφιχτὰ ὄλους τοὺς ἄλλους καπεναναίους καὶ ἀρχηγούς τῶν Σφακιῶν γιὰ νὰ ὑποστοῦν μαζί μὲ τοὺς δικούς των πόνους καὶ τὸν πόνον τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀρχηγῶν των, ποὺ ὁ σκληρὸς δῆμιος ἄρχισε μὲ φρικτὴ ὑπομονή. Μπρὸς του ἕνας μεγάλος καθρέπτης ἐδιπλασίαζε τὴν ὀδύνην τοῦ πρωτομάρτυρα. Ὁ Δῆμιος ἄρχισε νὰ τὸν γδέρνῃ, πετώντας τὰ κομμάτια τῶν σαρκῶν στὸν ὄχλον.

Ἐνας ὀμαδικὸς βαθὺς ἀναστεναγμὸς πόνου ξέσπασε ἀπ' τὰ στήθια τῶν Σφακιανῶν, ποὺ γέμισε τὴ στοὰ. Ὁ Δασκαλογιάννης ἐσφίγγε τὰ δόντια του μὲ μαρτυρικὴ καρτερικότητα. Τὸ μάρτυριον ἐκράτησε ὥρα πολλή. Μῆτε μιὰ λέξι δὲν ἐξέφυγε ἀπ' τὰ ἡρωϊκά του χεῖλη. Ἐνα βαθὺ «ὦχ» ἄφηνε σὲ κάθε λουρίδα τοῦ κορμιοῦ του. Σήκωνε τὰ μάτια του ψηλὰ ζητώντας τοῦ Θεοῦ τὴν εὐσπλαχνίαν, κατεβάζοντάς τα συναντοῦσε τὸ φρικτὸν γυαλί του καθρέπτη, ποὺ ἐδιπλασίαζε τὸν πόνον του. Ἀντικρὺ οἱ δύο ἀδελφοὶ του μου-

γκρίζουν και σπαράζουν δεμένοι με βαρειές άλυσσίδες. 'Ο ξ-
νας ο Χατζή Σγουρομάλλης, τρελλάθηκε. Με όρθανουικτα τρο-
μαγμένα μάτια βλέπει τὸ μαρτύριο τοῦ ἀγαπημένου του ἀδελ-
φοῦ και σὲ λίγο ἕνα τραγικὸ ἀκράτητο γέλοιο τοῦ ξεφεύγει.

'Η μοῖρα τὸν λυπήθηκέ και σκότισε τὸ πνεῦμα του και ἔτσι
μὲ σκοτισμένο μυαλὸ πέρασε ὅλη τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του.

Στὸ τέλος ὁ δήμιος ἄρχισε νὰ τὸν πετοσκοβῆ και νὰ
πετᾶ τὰ κομμάτια του στὸν ὄχλο, ὥσπου ὁ ἥρωας ξεψύχη-
σε. "Ἐγειρε τὸ τίμιο κεφάλι του κι' ἀνατριχιαστικὴ ἄψυ-
χη μᾶζα τῶν αἱματωμένων σαρκῶν, ἐτρόμαξε τὸν ἴδιο
τὸ δῆμιό του, και σταμάτησε τὸ φρικτὸ και βάρβαρο ἔρ-
γο του.

Θρηῖνος και κοπετὸς ξέσπασε ἀπ' τὰ θλιμμένα στήθια τῶν
Σφακιανῶν κι' οἱ θόλοι τῆς φυλακῆς ἀνταράχτηκαν. 'Ο ὄχλος
πέρνοντας τὰ κομμάτια τοῦ ἥρωος ξεχύθηκε ἔξω με τρελλὴ χαρὰ
και ἀλαλαγμοὺς γιὰ νὰ τὰ πετάξῃ στὰ σκυλιά.

Τὸ πῶμα τοῦ πρωτομάρτυρα, μετὰ δυὸ μέρες, ἅμα ἐπέτρε-
ψε ὁ Πασᾶς, περιτυλίχτηκε σ' ἕνα ὕφασμα και τέσσερις χρι-
στιανοὶ με κάποιο παπᾶ κλαίνοντας τὸν ἔθαψαν στὴν Νοτειοανα-
τολικὴ ἄκρῃ τῆς "Ακ Ντάμπιας ὅπως λείει ἡ παράδοσις.

Στὴ φυλακὴ τοῦ ἀπόμειναν οἱ ἄλλοι Σφακιανοί, γιὰ πολὺ
καιρὸ ἐκράτησε μιὰ πένθιμη σιωπὴ, ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου και
τοῦ πόνου.

Δὲν μποροῦσαν νὰ ξεχάσουν τὸ μεγάλο ἰδεολόγο ἀρχηγό
των, ποῦ κυνήγησε ἕνα ἔθνικὸ ὄνειρο και ποῦ γι' αὐτὸ προσέφε-
ρε ὅ,τι εἶχε: πλοῦτη, οἰκογένεια, πατρίδα, ζωὴ.

Οἱ ἄλυσσίδες δὲν ἄφηναν γιὰ πολλὰς μέρες τὸ φρικτὸ ἤχὸ των
νὰ ταράξῃ τὴ θανατερὴ ἡρεμία τῶν θόλων. "Ολοὶ εἶχαν κρατη-
θῆ σὲ μιὰ τραγικὴ ἀκίνησις. Περίμεναν και αὐτοὶ τὸ θάνατό
τους. Νεκρικὴ σιγαλιὰ τοὺς ἐσκέπαζε ὄλους βαρειά και κατα-
θλιπτικά, και μόνο κάπου κάπου τὰ θρηνητικὰ γέλοια τοῦ Σγου-
ρομάλλη τοὺς ξυπνοῦσαν ἀπὸ τὸν ἀπαισιό ἐφιάλτη ποῦ ζοῦσαν.

"Ἐκαμαν ἄλλα δυὸ χρόνια στὴ φρικτὴ αὐτὴ φυλακὴ σὲ μιὰ
μαύρη ἀπομόνωσι, κι' ὅσοι τολμοῦσαν νὰ πᾶν νὰ τοὺς δοῦν,
ἐπιάνοντο κι' αὐτοὶ κ' ἐρρίχνοντο στὴ φυλακὴ.

Τέλος στὴν ἀπελπισία τους κατῶρθωσαν νὰ ἐξαγοράσουν
τὴ φρουρὰ και νὰ συνεννοηθοῦν με μερικοὺς χριστιανοὺς τοῦ
Κάστρου, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἕνα σκοτεινὸ χεϊμωνιάτικο βρά-
δυ μιὰ βάρκα. Βγήκαν πάνω στὶς πολεμίστρες τοῦ Κοῦλε και
με σκοινιά ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν στὰ βράχια ἔξω ἀπὸ τὸ
λιμάνι. 'Η βάρκα τοὺς ἔπαιρνε λίγους λίγους και τοὺς ἔβγανε
στὴν Τρυπητὴ, ὅπου τοὺς περίμεναν συνεννοημένοι ἀπὸ πρωτό-
τερα ἡρωϊκοὶ χριστιανοί. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς ἀρρωστημέ-
νοι ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς φυλακῆς, δὲν εἶχαν τὴ δύναμι νὰ σφίγ-
γουν δυνατὰ τὰ σκοινιά και ἔπεφταν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Κοῦλε
πάνω στὰ βράχια και κατατσάκιζαν τὰ ἀρρωστημένα τους
κορμιά. "Οσοὶ δὲν εἶχαν τὴ δύναμι νὰ μετακινηθοῦν τ' ἄλλο
πρῶτ' ἐσφάγησαν κι' ἐρρίχτηκαν στὴ θάλασσα.

'Απὸ τὴν Τρυπητὴ ἄρχισαν ὅσοι ἐγλύτωσαν τὴν τραγικὴ των

πορεία πρὸς τὴν Γέργερη, ὅπου εἶχαν συνεννοηθῆ νὰ συγκεντρωθοῦν. Σὰν φαντάσματα ἄζωα καὶ λιπόσαρκα ὀδοιποροῦσαν τὶς νύκτες καὶ μόνον μετὰ πέντε μέρες κατῶρθωσαν νὰ συγκεντρωθοῦν στὸ σπήλιο τοῦ Κουρμούλη, ὅπου πέθανε ὁ Πρωτόπαπας ἀπὸ τὴ φρικτὴ ἐξάντλησι. Ἔμειναν δέκα πέντε μέρες μέσα στὸ σπήλιο. Ἀπὸ κεῖ ἦλθαν καὶ τοὺς πήραν οἱ συγγενεῖς τῶν καὶ μιὰ νύκτα σκοτεινὴ τοὺς μετέφεραν στὰ θλιμμένα Σφακιά.

Θρῆνος καὶ κοπετός τοὺς ὑποδέχτηκε καὶ ὀλόκληρη ἡ ἐπαρχία εἶχε συγκεντρωθῆ γιὰ νὰ παρηγορήσῃ τὰ σκελετωμένα παλληκάρια ποῦ κλαιγαν ἀπὸ χαρὰ καὶ πείσμα. Ἀπὸ τὸ ἥρωϊκὸ τους αὐτὸ πείσμα ξεπετάχτηκαν ἀργότερα ἥρωες ὀνομαστοί, ποὺ ἐξεδικήθησαν τὰ βασανιστήρια τῶν.

Ἀπὸ κάθε γενιὰ τῶν ἡρώων αὐτῶν μαρτύρων γεννήθηκαν οἱ κατοπινοὶ περιφρονηταὶ τοῦ θανάτου, οἱ ὁποῖοι σὲ κάθε ἀγῶνα ἐλάμπρυναν τὴν ἱστορία μας μὲ ὀλόφωτες χρυσῆς σελίδες.

Ὁ θάνατος τοῦ ἥρωϊκοῦ Δασκαλογιάννη ἐγέμισε ὀδύνη ὅλον τὸν Κρητικὸ λαὸ, ποὺ ἀπὸ τότε εὐλαβικὰ προσφέρει τὸ ἱερὸ ὄνομά του, ποὺ ἐξῆσε καὶ θὰ ζήσῃ στὸν αἰῶνα, ὥσπου νὰ ὑπάρχῃ Κρήτη καὶ Κρητικὸς.

Τὴν ἱερὴ καὶ ἀγία αὐτὴ στιγμή, ποὺ τοῦ ἀποτίομε μέρος ἀπ' τὴν εὐγνωμοσύνη μας αἰσθάνομαι τὴν ψυχὴ του νὰ φτερουγίζῃ πάνω μας συντροφιασμένη μὲ τὶς ψυχῆς ὄλων τῶν ὑπερόχων ἡρώων τῆς Ἑλλάδος, ποὺ πολέμησαν καὶ ποὺ πεθάναν γιὰ τὴν ἀθάνατη Ἑλληνικὴ ἰδέα.

Τιμὴ καὶ δόξα στὴ γενειὰ καὶ στὸ χῶμα ποὺ τὸν γέννησε καὶ στὰ βουνὰ ποὺ τὸν ἀνάθρεψαν. Τιμὴ καὶ δόξα στὴν Κρήτη. Τιμὴ καὶ δόξα στὴν Ἑλλάδα ὀλόκληρη ποὺ μὲ τὴ θεία γονιμότητά της ἀπὸ αἰῶνες γεννᾷ ἀνωτέρους ἰδεολόγους, σὰν τὸν ἥρωα τῶν Σφακιῶν.

Τὰ Σφακιά καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους ἀλλὰ καὶ μόνο γιὰ τὸ δημιουργικὸ αὐτὸ θάνατο, δικαιοῦνται τοῦ σεβασμοῦ μας.

Τοῦ σεβασμοῦ μας αὐτοῦ ἓνα διαγγελέα ζητῶ ἀπὸ σᾶς ποῦ μ' ἀκοῦτε, ποὺ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἱερὴ ἀποστολὴ ν' ἀνεβῆ πάνω στὴ πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τῶν Σφακιανῶν βουνῶν καὶ νὰ φωνάξῃ:

Ἀπὸ τὴ γῆ ποὺ τάφηκε ὁ μεγάλος ἥρωας τῶν Σφακιῶν, σᾶς φέρνω ἀδελφικὸ χαιρετισμὸ καὶ εὐλαβικὸ θαυμασμὸ πρὸς τὴν ἱστορία σας. Τὸ Ἡράκλειο θεωρεῖ τιμὴ του ἐξαίρετικὴ, πῶς ἔχει κρατήσῃ μέσα στὸ αἱματοποτισμένο χῶμα του τὰ ἱερὰ κόκκαλα ἐνός μεγάλου καὶ ὑπερόχου Κρητικοῦ.

Δὲν ξέρομε ποῦναι θαμμένα, δὲν κατῶρθωσαν οἱ ἔρευνες μας νὰ τὰ βροῦν. Μὰ τὰ αἰσθανόμεθα σὰν ἱερὰ ὑποστηρίγματα τῶν ὠραιότερων ἰδανικῶν μας. Τὰ κόκκαλα αὐτὰ, ποὺ κρατοῦμε μὲ ὑπερηφάνεια, εἶναι θαμμένα, μὰ ἡ ψυχὴ τοῦ ἥρωος τώρα καὶ ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτῶ χρόνια ἐλεύθερη φτερουγίζει ἀπὸ τὴ

Γραμπούσα ὡς τὸν Κάβο Σίδερο καὶ ἀπὸ τὰ Χειμάρρα ὡς τὴν Γαῦδο δίνοντας τὴν ἱερὴ δυναμικότητά της σὲ κείνους ποὺ ἀπὸ τῆ μοῖρα εἶναι προσωρισμένοι νὰ προσφέρουν κάτι ἀπὸ τῆ ζωῆ τους, στὴν ὠραία, στὴν γλυκειά, στὴν ἀθάνατη Ἑλλάδα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ ¹

«Εἰς δὲ τοὺς μέλλοντας νὰ πέσωσι, ἐν οὐρανοῖς μὲν ἀπόκειται ἀδαμάντινος στέφανος, ἐν τῷ κόσμῳ δὲ τούτῳ μνήμη αἰώνιος.»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΣ

ᾠ Ἀναγνώσται!

Καὶ τώρα ἐλάτε νὰ προσευχηθοῦμε γιὰ τοὺς νεκροὺς μας, γιὰ κείνους ποὺ ἔπεσαν διὰ τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς Πατρίδος πιστοὶ σηματοφόροι τῶν ἰδανικῶν της.

Ἐλάτε νὰ προσευχηθοῦμε γιὰ τοὺς νεκροὺς μας, ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν διὰ τὴν δικαιότερα ὑπόθεσιν. Ἄλλὰ δὲν ἀπέθανον ὀλοτελῶς, Αἱ ψυχαὶ των ζοῦν μεθ' ἡμῶν.

Ἐλάτε νὰ προσευχηθῶμεν γιὰ τοὺς νεκροὺς μας ποὺ γιὰ μᾶς ἀπέθανον. Μόνον γιὰ μᾶς.

Αὕτῃ ἦτο ἡ τύχη τῶν παλληκαριῶν αὐτῶν, ἅτινα ὕψωσαν μόνα των, βασιζόμενα εἰς τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, τὴν Σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀπέθαναν μέχρι τοῦ τελευταίου, ὀραματιζόμενα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος μας.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἔφυγαν ἔχοντες στὰ μάτια μιὰ φλόγα καὶ στὰ χεῖλη μιὰ λέξι, ποὺ θὰ μᾶς συγκινεῖ διὰ παντός.

«Πᾶμε μεῖς νὰ πολεμήσωμε γιὰ νὰ δώσωμε τὴν ἐλευθερίαν στὰ παιδιὰ μας»

Ἀνεχώρησαν φέροντες μαζύ των τὸ τελευταῖον ὄραμα τῶν μικρῶν παιδιῶν των ποὺ τοὺς ἔστελναν τὸν τελευταῖον χαιρετισμόν.

Ἀπέθανον δι' ἡμᾶς, μόνον δι' ἡμᾶς καὶ ἡεῖρήνη, ποὺ ἦλθεν ἐπὶ τὸ λίκνόν μας, εἶναι εἰρήνη ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τοὺς τάφους των.

Γι' αὐτὸ ἄς ἀποκαλυφθῶμεν πρὸ τῶν ἱερῶν σκιῶν των.

Εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ὀφειλή μας πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσέφερον τὴν ζωὴν των ὡς θυσίαν εἰς τὸν Βωμόν τῆς Πατρίδος ὥστε οἰοσδήποτε φόρος νὰ εἶναι κατώτερος τοῦ ἔργου των.

ᾠ Ἀθάνατοι Νεκροί!

Ἐγκαταλείψατε σεβαστοὺς γονεῖς, ποὺ ἑκαμάρωναν τὴν λεβεντιά σας καὶ σὰς εἶχαν στήριγμα τῶν γηρατειῶν, ἀπεσπᾶ-

¹ Δύο λόγια σὰν μνημόσυνο στὸ Δασκαλογιάννη καὶ τοὺς συναγωνιστάς του.

σθητε βιαστικοί από την θερμήν άγκάλην νεαρᾶς καί λατρευ-
της συζύγου, ήσπάσθητε τρυφερά διά τελευταίαν φοράν τά προ-
σφιλή σας τέκνα, τών όποίων ή άγγελική μορφή δέν θά άντικρύ-
ση πλέον τόν ποθητόν πατέρα, τόν φιλόστοργον παραστάτην.

Γαλήνιοι καί πειθαρχικοί έσπεύσατε εις τήν φωνήν τής Πατρί-
δος, άνεπετάσατε τήν γλυκείαν κυανόλευκον, τήν όποιαν ύπερ-
ήφανον έστήσατε επί τών πεδίων τής δόξης καί τής τιμής.

Ήραίοι μαχηταί, έκοκκινήσατε με τό νεανικό σας αίμα τάς
πεδιάδας καί τάς κοιλάδας, τάς φάραγγας καί τάς χαράδρας,
τούς λόφους καί τά όρη τής άπαλλαγείσης έκ τών τυραννικών
άλύσεων μεγάλης Έλληνικής Πατρίδος καί έφυτεύσατε τό ώ-
ραϊόν δένδρον τής έλευθερίας περιπτυσσομένης εις τήν θερμήν
άγκάλην τά πολυπληθή τέκνα.

Τετιμημένοι Νεκροί!

Ήπεθάνατε μακράν τών προσφιλών σας προσώπων. Δέν
διενυκτέρευσε παρά τό προσκέφαλόν σας γλυκεία μήτηρ, δέν
ήσθάνθητε επί τοῦ ώραίου προσώπου σας κύπτουσαν προσφιλή
σύζυγον, δέν ήκούσατε τούς λυγμούς συντετριμμένων άδελ-
φών, δέν συνεκλονίσθητε από τούς σπαρακτικούς θρήνους τών
ταλαιπώρων τέκνων σας, δέν έκλεισαν τούς όφθαλμούς σας
προσφιλείς χεΐρες, δέν ήπλώθησαν ύπό τό σφριγηλόν σας σώ-
μα λευκά σάβανα, δέν έξεδηλώσαμεν με σπαρακτικά μοιρολό-
για τήν κοχλάζουσαν ύπό τά στήθη μας τρικυμίαν, δέν έδέχθη-
τε εις τά χλωμά σας χείλη τόν τελευταίον άσπασμόν.

Τοιαῦται έκδηλώσεις άνήκουν εις τούς κοινούς νεκρούς, σεις
είσθε τέκνα μιᾶς ύπερηφάνου μητρός τής Μεγάλης Πατρίδος,
ή όποία κατ' άλλον τρόπον έξεδηλώσε τήν στοργήν της. Σεις
έλικνίσθητε εις τήν όξειαν μουσικήν τών σφαιρών καί
τών όβίδων. Αί σφαίραι ώς νεκρικός άσπασμός έφίλη-
σαν τό ψυχρόν μέτωπόν σας, ή ώραία κυανόλευκος μας
άντι σαβάνου περιέβαλε μετά στοργής τό λεβέντικο κορ-
μί σας, αί φλόγες τών πυροβόλων ώς νεκρικοί λαμπά-
δες έφώτισαν τήν πολύτιμον σορόν σας.

Τήν νύκτα δέ, εις τό πεδίον τής μάχης, ήλθε ή νίκη καί
σᾶς έστεφάνωσε με τό άμάραντο στέφανον τοῦ έθνικού
θαυμασμοῦ καί τής έθνικής εϋγνωμοσύνης.

Καί ήδη κλείω τόν λόγον εις τό κεφάλαιον τοῦτο.

Πρὶν όμως καταστρέψω τόν λόγον, παρακαλώ, νά ένώσωμεν
τάς ψυχάς μας εις μίαν ύψηλήν πατριωτικήν άνάτασιν, νά φθά-
σωμεν τάς άγνάς άπλοϊκάς καί γενναίας εκείνας ψυχάς τών
έλευθερωτῶν προγόνων μας αί όποιαί ταύτην τήν στιγμήν, πε-
ρουγίζουσαι μᾶς περιστοιχίζουν καί με ειλικρίνειαν άγνότητα
καί κατάνυξι, πού έπιβάλλουν αί ίεραί αύται στιγμαί καί τό ύ-
περκόσμιον τοῦ περιβάλλοντος, ᾶς ανατείνωμεν κλίνοντες σ'
αύτάς εύλαβικά τό γόνυ, με τήν κεφαλήν ύψηλά νά τούς βεβαιώ-
σωμεν ότι:

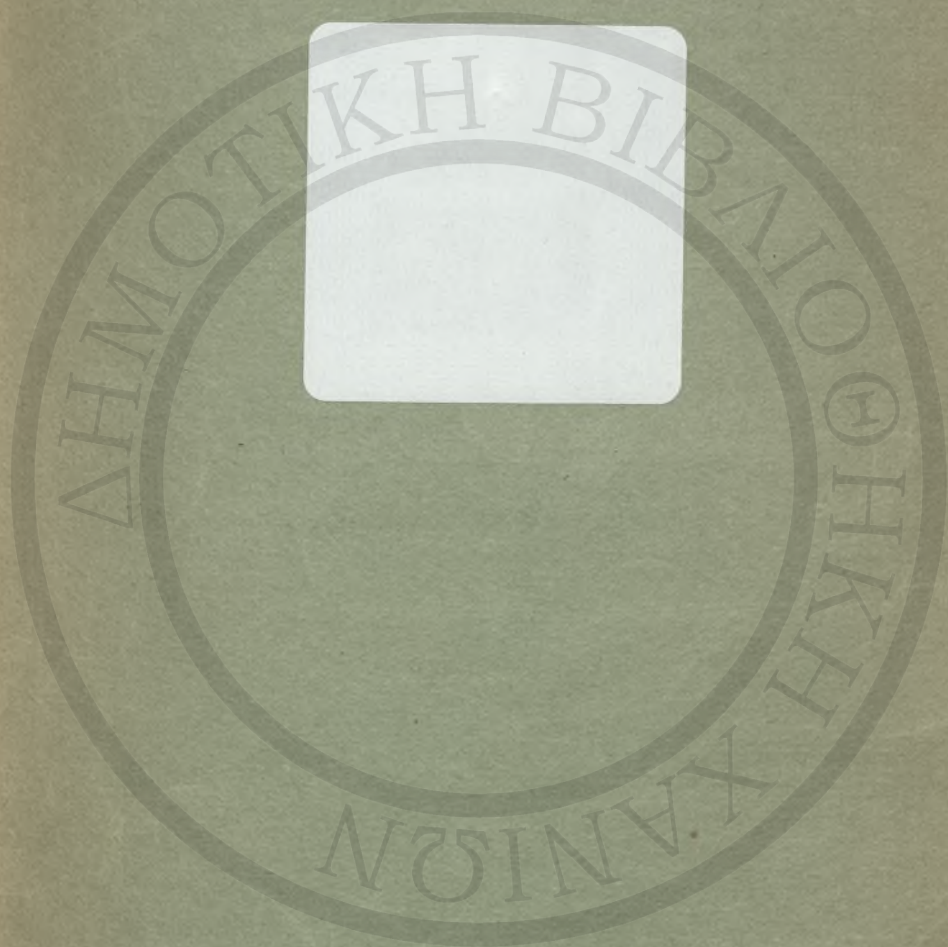
«Όχι μόνον ό θαυμασμός είναι τό συναίσθημα πού

18-4
14-7

διατηροῦμεν πρὸς αὐτοὺς πάντοτε, ἀλλὰ κι' ἡ εὐγνωμοσύνη ἢ αἰωνία γιὰ τὴν ἐλευθερία πού μᾶς ἐχάρισαν καὶ διότι διὰ τοῦ ὑψηλοῦ παραδείγματός των, τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀνυποκρίτου θυσίας των μᾶς ἀνοιξαν καὶ μᾶς ἔδειξαν τὸν δρόμον τῶν πεπρωμένων μας, τὸν δρόμον πού ὀδηγεῖ πρὸς τὴν μεγάλην καὶ ἀθάνατη Ἑλλάδα.

Δ. ΠΛΕΣΣΑΣ
ΛΟΧΑΓΟΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

- Τεύχος Α'. Πατρὶς — Σημαία — Ἡρωϊσμός. (Σελίδες 160)
Ἐξηντλήθη
- Τεύχος Β'. Ἐλευθερία — Ἐθνικός Ὕμνος — Φιλοπατρία
Πειθαρχία — Ὀρκος — Καθῆκον — Κομμουνισμός — 25 Μαρτίου — Σελίδες 280)
Ἐξηντλήθη
- Τεύχος Γ'. Στρατ. ὑποχρέωσις — Ἄγνωστος Στρατιώτης
Χαρακτήρ — Συναίσθημα Τιμῆς — Ὁρησκεία —
Ἑλληνισμός — Χριστιανισμός — Πίστις — Πατρὶς
Φιλανθρωπία — Φιλία — Εἰλικρίνεια — Ξένη ἰδιο-
κτησία — Ἀρχαῖα μνημεῖα — Ἐργασία — Ἀχαρι-
στία — Ἀσωτία — Ὀργή — Τυχρὰ παίγνια — Πα-
ραινέσεις πρὸς νέους (Σελίδες 350)
Ἐξηντλήθη

ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΕΘΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

- Τεύχος Α'. «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά». (Σελίδες 224) . . . Δραχ. 30
- Τεύχος Β'. «Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ΙΒ'». (Σελίδες 48)
Ἐξηντλήθη
- Τεύχος Γ'. «Ὁ Ἰωάννης Δασκαλογιάννης» Δρ. 20

Προσεχῶς

- 1) Ἐπανεκδόσις τῶν τριῶν τευχῶν τῆς «Ἐθνικῆς Ἠθικῆς Ἀγωγῆς» εἰς ἓνα Τόμον βελτιωμένον καὶ ἐπηυξημένον.
 - 2) Ἐφηρμοσμένη Ἐθνικὴ Ἠθικὴ Ἀγωγή.
- Τεύχος Β'. «Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ΙΒ'» εἰς βελτιωμένην ἔκδοσιν περιλαμβάνων καὶ 35 φωτογραφίας ἱστορικής.
- Τεύχος Δ'. «Ὁ Γυιὸς τῆς Καλογρηᾶς» (Γεώργιος Καραϊσκάκης)
- Τεύχος Ε'. Ἡ Ἡμερησία Διαταγὴ μου (ἦτοι ὑποδείγματα Διαταγῶν διὰ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ὀπλιτῶν).
- Τεύχος ΣΤ'. Ὁ Κομμουνισμὸς καὶ ὁ θάνατος τῶν Ἠθικῶν ἀξιών.
- Τεύχος Ζ'. «Ἡ Οἰκογένεια»
- Τεύχος Η'. «Ὀρκος» (Ἱστορικὴ ἐξέλιξις — ἀνάπτυξις τοῦ ὄρκου — 30 ἕως 40 ὑποδείγματα ὁμιλιῶν περὶ ὄρκου).